

No:13

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS
NORDLIGA FILOSOFISÄLLSKAPET
NORTHERN PHILOSOPHERS

4/2006
5. VSK.
9.12.2006

“Yliopisto, jossa ei ole filosofian opetusta, on kuin sairaala ilman lääkäreitä.”

A

G

O

N

Kuva: Katja Arstio

Päätoimittaja
Niilo Nikkonen
Toimituksen osoite:
Kittiläntie 4690
97310 PATOKOSKI

AGON 13 toimituskunta:
Niilo Nikkonen
Mika Luoma-aho
Seppo I Sotasaari

Taitto:
Niilo Nikkonen
Kuvat:
NN-arkisto, ellei toisin mainita

AGON numero 13
5. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kustantaja:
AGON Pohjoinen filosofiyhdistys

Paino:
Lapin yliopistopaino
ROVANIEMI

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Lapin yliopisto
PL 122
ROVANIEMI
Puheenjohtaja:
Mika Luoma-aho
filosofiyhdistys.agon@gmail.com
Sihteeri:
Katja Arstio
Katja.Arstio@ulapland.fi
Rahastonhoitaja/jäsenrekisteri:
Niilo Nikkonen
niilo.nikkonen@nic.fi

AGON on saanut alkunsa vuonna 2001 Lapin yliopistossa filosofiaa opiskelleiden viisauden rakastajien yhteenliittymänä. AGONin tarkoitus on edistää filosofian harrastusta pohjoisessa ja saada filosofia tutkintoaineeksi Lapin yliopistossa.

JÄSENMAKSUT 2006
Jäsenmaksu 15,- euroa
Opiskelijat, työttömät ja muut vähävaraiset 10,- euroa
Kannatusjäsenyys 15,- euroa

Vuosikerta yhteisöille 30,- euroa

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Pohjolan Osuuspankki (POP)
564050-23533
Ulkomailta maksettaessa:
F10756405020003533

Jäsenhakemuksen voi jättää puheenjohtajalle sähköpostilla.
filosofiyhdistys.agon@gmail.com
tai: agon@ulapland.fi

Osoitteenmuutokset jäsenrekisterin pitäjälle.

<http://www.ulapland.fi/home/agon>
Kannattaa katsoa myös:
<http://www.filosofianopiskelijat.org>

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Älkää peljätkö!

Älysin jotain tänään kun opetin.

Opetin poliittisen ajattelun historian kurssilla ja puhuin autoritäärisistä konservatiiveista. Ruhtinaassaan Machiavelli opetti meille, että vahvin inhimillisen poliittisen motivaation lähde on pelko; mitä enemmän ihmiset syystä tai toisesta pelkäävät sinua, on sitä todennäköisempää, että he ovat valmiita myös tottelemaan sinua. Juan Donoso Cortés taas opetti meille, että kuuliaisten alamaisten ei tarvitse välttämättä pelätä sinua — se riittää, että he pelkäävät. Kun ihmiset pelkäävät jotain, mitä tahansa, he ovat valmiita myös uskomaan mihin tahansa, antamaan kohtalonsa kenen käsiin tahansa.

Pelko on totisesti pelottava ase. Sitä voi käyttää maailmassa kuka tahansa ja ketä tahansa vastaan. Asuimmepa sitten rauhassamme napapiirillä tai levottomuuksien keskellä jollain muulla leveyspiirillä, pelko vaanii yhtä lailla. Se, mitä pelkäämme, on tietenkin suhteellista, mutta kaikkiin meistä se tehoaa, omalla tavallaan.

Meidän pitäisi olla tarkkana sen suhteen, kenen annamme pelotella itseämme. Peloittelemko minä ketään? Kyllä: varoitan lapsiani menemästä tielle, koska siellä voi joutua auton alle. Pelottelen heitä, koska rakastan heitä.

Seuraavan kerran, kun joku puhuva pää tai kirjoittava käsi pelottelee minua jollain, työttömyydellä tai terroristeilla, aion kysyä itseltäni: rakastaako hän minua? Sillä mikäli hän ei rakasta, niin hän haluaa minulta jotain.

Kuva: Lapin yliopisto

Moniarvoinen ja suvaitsevainen yhteiskunta, eli Joulun iloa teidänkin pöytäänne.

Filosofisesti asioihin suhtautuva henkilö joutuu hämmennyksiin lukiessaan erilaisten gallupien tuloksia. Muuan järkyttävimmistä tuloksista oli kuolemantuomion hyväksymistä koskeva kysely. Huomattava määrä suomalaisista olisi valmis ottamaan kuolemantuomion käyttöön rauhan aikana. Samassa jutun pätkässä huomattava osa kansalaisista tuomitsi sodan aikana tapahtuneet rintamakarkurien teloitukset. Jutussa oli mielenkiintoista se, että Vihreät olivat sallivia kuolemantuomion suhteen! En nähnyt missään Vihreiden vastinetta asiaan, mutta en oikein jaksaa uskoa, että Kalle Könkkölä tai Pekka Haavisto olisi allekirjoittamassa kenenkään kuolemantuomiota missään tilanteessa.

Toinen yhteiskunnan arvoista kertova Gallup on itseaiheutettujen sairauksien hoidon omavastuuosuuden korottamisen hyväksyminen. Suuri osa suomalaisista on hyväksymässä kovemman maksun ns. itseaiheutetun sairauden kohdalla. Gallupin kysymyksen asettelu on taas joko - tai. Mikä sitten on itseaiheutettu sairaus? Esillä olivat tietysti alko-

holiperäiset, tupakoinnin aiheuttamat ja liikalihavuudesta johtuvat sairaudet. Kuka sitten on se, joka määrittää itseaiheutetun, Jumalako? Eikö stressaavan työn aiheuttama sydänsairaus ole itseaiheutettu, sillä voisihan ottaa lopputilin? Eikö kuntoaan hoitanut hölkkääjä ole itse aiheuttanut nilkkansa nyrjähdystä? Eikö suuri osa keuhkosairauksista aiheudu liikenteen ja teollisuuden päästöistä; miksi ei muuteta pois? Miten on sitten alkoholismien kohdalla? Geenitutkijat ovat saaneet selville, että alkoholismiin taipuvaisuus on, tai voi olla, perinnöllistä. Jotkut ihmiset ovat herkempiä kuin toiset. Toisille myös sattuu elämässään raskaampia kohtaloita kuin toisille. Yhteiskunnan asenteista on suuressa määrin riippuvaista se, suistuuko ihminen turmioon. Hoitoon voi olla korkea kynnyks. Jo nykyinen terveyskeskusmaksu, joka sekkin on ns. omavastuuosuus, karsii köyhimmät pois terveydenhuollon piiristä. Entäpä sitten lääkkeitten omavastuuosuudet? Monet köyhyysrajan alapuolella elävät eivät pysty hankkimaan tarvitsemiin lääkkeitä kroonisiin sairauksiinsa, kun omavastuuosuuksia on kasvatettu jo vuosia. Entiset 100% korvattavat muutettiin ensin 80% ja sitten 75% korvattaviksi. Lisäksi on monia lääkkeitä eri sairauksissa poistettu korvattavien listalta. Tämä kaikki on kustannusten vierrittämistä potilaitten niskoille, ovathan he itse varmaan aiheuttaneet omat sairautensa. Krooniset sairaudet estävät usein työnteon, tai ainakin ne ovat esteenä työnsaannille ja siten kurjistavat sairaan elämän mahdollisuuksia entisestään. Masennukseen haetaan apua alkoholista, tupakasta ja ruoasta. Ruoan arvonlisäveron alennus olisi varsin hyvä tapa auttaa vähävaraisimpia ihmisiä terveellisempiin ruokavalintoihin. Tilastojen mukaista varakkaampien kansalaisten parempia elintarvikevalintoja ei tarvitse ihmetellä. Vihannekset ja täyslihatuotteet ovat suhteessa kalliimpia kuin perusvihannekseksi sanottu HK:n Sininen. Perusmakkarassa on paljon rasvaa ja hiilihydraatteja eli energiapitoisuus on korkea ja siten se on edullinen ravinnon lähde. Ongelmallisia ovat myös sokeripitoiset juomat ja makupalat sekä suolalla ja rasvalla kyllästetyt naposteltavat. Iso-Britanniassa onkin puututtu tuon kaltaisiin tuotteisiin kieltämällä niiden televisiomainonta. Ehkäpä Suomessa voitaisiin ryhtyä laittamaan varoitustarroja kaikkiin ongelmallisiin kohteisiin, kuten on jo tupakka-askeissa ja kohta olutpullossakin: Lenkki tappaa; Sipsien syönte voi aiheuttaa verenpainetaudin; Bensiini/dieselöljy on myrkyllistä, ethän vaaranna lähimmäistesi terveyttä.

Hyvää joulua!

AJANKOHTAISTA AGON palkitsee

Lukuvuoden 2006 - 2007 parhaan filosofian proseminaariryön

Kirjoitus julkaistaan syksyn numerossa.
AGONin kirjoitukset merkitään myös kotimaiseen

KERÄÄ SUORITUSMERKINTÖJÄ

AGONiin kirjoittaminen voi hyödyttää myös opintojasi. Voit muokata erilaisia seminaaritekstejäsi artikkelimuotoon. Voit kirjoittaa kirja-arvosteluja/-esittelyjä ym. filosofiaan liittyvää. Voit saada suoritusmerkintöjä opintokirjaasi (sovittava erikseen opettajan kanssa).

Keskustelutilaisuudetkin hyödyttävät opintojasi. Alustuspuheenvuoro voi oikeuttaa suoritusmerkintään oppiaineesta riippuen. Esseiden kirjoittaminen alustusaiheesta voi oikeuttaa suoritusmerkintään. (sovittava erikseen opettajan kanssa).

KESKUSTELUA FILOSOFIAN TILASTA POHJOIS-SUOMEN YLIOPISTOISSA

Tässä on muutamia poimintoja sähköpostin välityksellä käymästämme vilkkaasta keskustelusta.

Hyvät rehtorit!

Tänään on jälleen uutisoitu Oulun ja Lapin yliopistojen yhteistyön kehittämisestä. Suunnitelmissa ei ole kuitenkaan mainittu mahdollisuutta kehittää filosofiaa Pohjois-Suomessa. Yliopistomme ovat Suomen ainoat suuremmat korkeakouluyksiköt, joissa filosofia on edustettuna vain sivuaineena. Alan pohjoisin professuuri on Jyväskylässä. Filosofian on kuitenkin keskeinen ja Suomessa kansainvälisesti hyvin korkeatasoinen oppiaine, jolla on myös suuri yhteiskunnallinen merkitys. Siksi pidetään jo varsin yleisesti skandaalina, ettei yliopistoissamme ole alan professuureja.

Olen itse filosofian lehtorina (OY) alan ainoa vakituinen viranhaltija Pohjois-Suomessa ja työskentelen filosofian dosenttina Lapin yliopistossa. Olen vetänyt alan opetusta Rovaniemelläkin yli 10 vuotta. Molemmissa yliopistoissa filosofia on eräs suosituimmista sivuaineista ja resursseiltaan aivan alimitoitettu. Lisäksi tarpeet alan opettajankoulutuksessa (filosofia on pakollinen lukioaine), tieteen filosofian kurssien tarve muiden oppiaineiden jatkokoulutuksessa, etiikan ja tieteen etiikan opetuksen tarve, elämänkatsomustiedon opettajankoulutus sekä eri oppiaineiden filosofisesti suuntautuneiden väitöskirjojen ohjaus vaatisivat alan vakiinnuttamista. Kuten Ylä-Kotola on minulle kertonut, myös Lapin yliopiston kaikissa tiedekunnissa tehdään paljon filosofiaan liittyvää tutkimusta. Alan 'harrastuspohja' on siis molemmissa yliopistoissa vankka. Filosofian vakiinnuttaminen vahvistaisi näitä poikkitieteellisen yhteistyön kuvioita.

Opetuministeriö on käsittääkseni luvannut starttirahaa tällaisten yhteistyömuotojen kehittämiseen. Nyt olisi siis hyvä tilaisuus nostaa yliopistojemme tieteellistä profiilia hyvin pienillä taloudellisilla panoksilla. Yliopistojemme yhteistyö alalla voisi toimia hyvin, jos saisimme yhteisen professuurin, lehtorin sekä yhden vakituisen tutkijankoulutuspaikan (assistentti). Tällöin syventäviä opintoja voitaisiin hyvin vetää molemmilla paikkakunnilla. Muut tutkijakoulutuspaikat hoituisivat varmaan monitieteisten projektien kautta. Itse olen tehnyt pitkään hedelmällistä yhteistyötä mm. ympäristötutkimuksen ja kasvatustilafilosofian alueilla, ympäristötutkimuksessa nimenomaan (Akatemian rahoittamien) poikkitieteellisten projektien tutkijana ja vetäjänä. Monet muutkin yliopistojemme keskeiset alat voisivat olla filosofian yhteistyökumppaneita.

Toivottavasti asiasta keskustellaan käymissäne yhteistyöneuvotteluissa. Annan jatkossa mielelläni lisäinformaatiota hankkeen tuottamista eduista yliopistoillemme ja koko Pohjois-Suomen sivistykselle.

*Kari Väyrynen
Filosofian lehtori, dosentti (Lappi ja Oulu)
Oulun Yliopisto*

Toimitus on selannut Lapin yliopiston tiedekuntien filosofian tarjontaa opinto-oppaista. Nopeasti silmäisten filosofiaa näyttäisi olevan aivan mukavasti saatavilla, mutta lähempi tarkastelu kertoo hieman toista. Lähes kaikissa tiedekunnissa metodiopintoihin kuuluu Menetelmätieteiden laitoksen tarjoama tieteenfilosofian kurssi. Lisäksi yleensä mainitaan filosofia mahdollisena sivuaineena. Oikeustieteellinen tiedekunta on kaikkein omavaraisin filosofiassaan. Voisi olla erittäin rakentavaa saada OTTK:n filosofinen panos osaksi filosofian tarjontaa. Samaa voi toivoa Kasvatustieteiden tiedekunnan kohdalla, sillä yleisen filosofian opetuksen ja KTK:n tarjonnassa on päällekkäisyyksiä. Naistutkimus on ehkä vahvimmin suuntautunut filosofiaan KTK:n alueella. Yhteikuntatieteissä valtio-oppi lienee filosofisin oppiaine, mutta toki löytyy muissakin aineissa lähinnä filosofis-historiallisia linjauksia. Matkailussa on filosofinen painopiste ympäristöfilosofiassa. Taiteissa muotialojen syventävissä opinnoissa on tarjolla lähinnä kirjallisuuspaketeissa filosofiaa. Kulttuurihistorian syventävissä on 4 op filosofiaa, mutta kuvataiteiden syventävissä taiteen filosofiaa jopa 4-10 op.

Tämän pienen katsauksen perusteella näyttää siis olevan filosofiaa tarjolla kaikissa tiedekunnissa jonkin verran. Lähinnä tämä tarjonta vastaa kussakin tiedekunnassa ja oppiaineessa samaa kuin filosofian aineopintojen erikoisala II, ehkä jossakin tapauksessa filosofian syventävien erikoisala III. Menetelmätieteiden laitoksella on tarjottavanaan filosofiaa aina syventäviin opintoihin asti ja tutkimusmenetelmien professori on tieteenfilosofian resurssi. Kun nyt kerran on näin, niin miksi näitä resursseja ei voida koordinoida paremmin? Informaatioteknologian oppiaineessa on rakennettu erilaisia maisteriohjelmia eri tiedekuntien kanssa periaatteella, jossa ns. pääaineopinnot ovat aineopintojen tasolla ja sivuaineopinnot syventävinä. Näistä aineksista on rakennettu sopiva poikkitieteellinen kokonaisuus.

Toimitus on esittänyt rehtori Mauri Ylä-Kotolalle muutamia kysymyksiä filosofian kehittämisestä saamatta vastauksia. Samoin jo edelliseen numeroon pyytämiimme Reetorin kuulustelu-palstan kysymyksiin emme saaneet minäkäänlaista vastausta. Olemme myös pyytäneet lyhyttä juttua, jolla uusi rehtori voisi tulla tutuksi filosofian harrastajille, saamatta vastausta. Olemme esittäneet nämä kysymykset koska Ylä-Kotola on väitellyt teoreettisesta filosofiasta jopa kiitettävien arvosanoin. Toimitus joutuu nyt turvautumaan vastauksiin, jotka on annettu Lapin ylioppilaslehdelle 7/2006.

Ylä-Kotola mainitsee Lapin yliopiston säästöosuudeksi 25 henkilötyövuotta, ja kun samalla yliopiston talous on tiukilla taiteiden tiedekunnan uusien tilojen vuokran, opiskelijoille hankittavien kannettavien tietokoneiden, uuden palkkausjärjestelmän ja kauppatieteiden tiedekunnan perusrahoituksen vuoksi, ei tarvinne myöskään ihmetellä filosofian lapsipuolen asemaa. Ylioppilaslehden haastattelusta käy ilmi, että rehtori ei ole kovinkaan ihastunut tuollaisesta talouslähtöisestä ajattelusta. Filosofialla on siis kaiketi ainakin ideoiden tasolla toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Senaattikiinteistöt perii korkeampaa vuokraa uusista tiloista, mikä on tietysti ymmärrettävää sinänsä taloudelliselta kannalta. En tiedä paljonko yliopistoilla ym. instituutioilla on mahdollisuutta vaikuttaa vuokrien kehitykseen, mutta epäilemättä ministerit voisivat kehittää järjellisemmän tavan osoittaa kustannustehokkuutta. Rahan näennäinen siirtely momentilta toiselle on joutavaa puliveivaamista, jossa aina tuhlataan. Yliopistojen ja vastaavien valtion laitosten tulisi olla vapaita ns. vuokrasta, jolloin nähtäisiin paremmin todelliset ansiot.

Mielenkiintoinen asia on sekin, että vasta perustettu kaupan ja matkailun tiedekunta jää vaille perusrahoitusta! Tuosta on seurauksena se, että Rovaniemellä opiskelevat tulevat suorittamaan tutkintonsa Ouluun. Lehdessä todetaan, että: "Ensisijainen tavoite on, että opinnot voidaan suorittaa loppuun omassa yliopistossa." Sama tilannehan on vallinnut filosofian kohdalla jo pitkään. Filosofian sivu laudatureja on tehty aiemmin mm. Jyväskylään, onpa suoritettu

maisterintutkintojakin muihin yliopistoihin aina Joensuuta myöten. Filosofialla mahdollisesti saatavat tulokset valuvat muiden yliopistojen hyödyksi. Opiskelijalle voi toki olla edullisempaa saada tutkinto esimerkiksi humanistisista tieteistä Helsingistä, kuin kasvatustieteistä Lapissa. (Vertailu perustuu käsityksiin yliopistojen ja oppiaineiden paremmuudesta. Lampinen Osmo, Suomen koulutusjärjestelmän kehitys Tampere 2000. Lampinen viittaa Kivisen ja Rinteen tutkimukseen ss. 131-2.)

Ministeriöstä on tulossa 120 000 • /vuosi Pohjois-Suomen yliopistojen yhteistyön kehittämiseen. Ylä-Kotolalla on visioita verkostoitumisesta myös Euroopan tasolla, ehkä globaalistikin. Yhtenä ajatuksena Pohjois-Suomen yliopistojen kesken on ihmistieteellisen koulutuksen painottaminen Lappiin ja luonnontieteellinen Ouluun. Mitä sitten kehittyyne semiotiikan verkostoyliopistosta, jonka koordinaattorina Lapin yliopisto on ensi vuonna, sen saamme nähdä. Semiotiikan verkostosta tullaan varmasti kirjoittamaan tulevissa AGONin numeroissa.

Ylä-Kotolan mukaan yliopistoilla voisi olla "oma identiteetti, oma imago, oma brändi". Jäämme odottamaan innostuneina, monenko tähden brändiä Lapissa nautitaan tulevaisuudessa.

Hyvät filosofit,

Viime lauantaina AGONin viisivuotisjuhlista tuli puheeksi Kiinan yliopistolaitos. Tuo teema antoi ylläkkeen pohtia yleisellä tasolla yliopiston luonnetta ja tilannetta. Tässä muutama ajatus, joiden selkeyttämisessä auttoivat Ernst Cassirerin tekstit Goethes *Idee der Bildung und Erziehung* (1932) ja *Naturalistische und humanistische Begründung der Kulturphilosophie* (1939). Olisi hauskaa, jos arvoisat agonistit liittyisivät keskusteluun.

Jokin huippuyliopisto herättää ihailua suuruudellaan ja kauneudellaan, jotka luovat mielikuvan menestyksestä ja mahdista, ja akateemisilla saavutuksillaan. Goethen mukaan kaikki suuri on kasvattavaa, mutta hänellä oli mielessä ensisijaisesti henkinen suuruus. Nuoren Goethen ajattelua leimaa huipun idea: on rakennettava omaa pyramidia, jonka pohjan on itse mitannut, mahdollisimman korkeaksi huipuksi. Ratkaisevaa tässä on oma tahto kokonaisuuteen, Wille zur Totalität (Herder). Huipun idea viittaa sisäisiin päämääriin ja niitä kohti suuntautuvaan prosessiin. Nyky-Suomessa on kuitenkin päässyt vallalle ajatus, että joka ei ole ulkoa annettujen kriteerien mukaan huipulla, ei ole mitään. Yksi on voittaja, ja kaikki muut tuntevat huonommuutta. Toiminnassa keskitytään toisten voittamiseen. Huipun ajatus on keikahtanut päälleellen.

Spinozan mukaan kaikki määrittäminen tapahtuu kieltämisen kautta: *omnis determinatio est negatio*. Mutta Goethen, Herderin ja Humboldtin uushumanismissa tämä pätee vain ulkoapäin tulevaan määritykseen. Sen sijaan vapaa persoonallisuus antaa itse muodon itselleen. Yliopisto, joka toimii omaehtoisesti, joutuu omalta perustaltaan asettamaan omat kriteerinsä. Itse olisi punnittava opetuksen, tutkimuksen ja palvelutoiminnan keskinäinen painotus ja suuntaaminen. Silloin yliopisto olisi yksilö, joka omalta pohjaltaan ponnistaa huipulleen. (Wilhelm von Humboldtin ajattelussa yksilö ei tarkoita ainoastaan yksittäistä ihmistä; yksilöllisyys esiintyy laajenevina kehinä pienestä ihmisestä aina ihmiskunnan kokonaisuuteen asti.)

Tämänhetkinen suuntaus tähtää yliopiston yksilöyden romuttamiseen. Paikallinen ankkuroituminen pyritään likvidoimaan, jotta akateeminen väki ja resurssit voisivat esteettömästi uiskennellä rajoista riisutussa verkostossa. Koulutuksen pitää olla standardoitua makkaraa, jota voi ostaa palan sieltä, toisen täältä. Halu yliopiston oman identiteetin poispyyhkimiseen näkyy arkkitehtuurissa: uudet yliopistorakennukset ovat samaa lasia ja terästä oltiinpa sitten Abidjanissa, Singaporessa tai Tampereella.

Goethen varhaista ajattelua hallitsi esteettinen ihmisyyden idea, pyrkimys omaan totaliteettiin. Myöhemmin hallitsevaksi tuli sosiaalinen ihmisyyden idea. Sen mukaan sivistys on kunkin omassa elämänpiirissään tekemää työtä, mihin kuuluvat väistämättä myös rajat ja luopuminen jostakin. Oman järjen sanelema toiminta johtaa itsetuntemukseen: "Versuche, deine Pflicht zu tun, und du weisst gleich, was an dir ist." On opittava löytämään oma sisäinen keskipisteensä, jonka ympäri leibnizilaisen monadin liike tapahtuu. (Tässä oppaina voivat olla filosofia ja musiikki.) Pieninkin ihminen voi olla täydellinen, jos hän löytää oman mittansa ja toimii kykyjensä mukaan. Sama pätee yliopistoihin: viime vuosikymmenellä Saksassa todettiin, että pienimmät yliopistot olivat opiskelijan kannalta parhaita oppimisympäristöjä.

Talousteorian mukaan tuotannontekijöiden keskittyminen lisää talouden tehokkuutta - mutta tätä oppilausesta käytetään julkisuudessa räikeästi ohi sen sovellusalan. Voidaanko uudelle taloudellisen determinismin ajattelutavalle esittää vakavasti otettavaa vaihtoehtoa? Determinisminä on pitkä perinne. Siinä kulttuuri nähdään luonnonvoimaisena prosessina, jonka suuntaan yksilölliset teot eivät voi vaikuttaa. Hegel väittää, että maailmanhistoria on idean vapautumisen prosessi ja samalla yksittäisten kansojen teuraspenkki; järjellisyys samastuu vaikuttavaan todellisuuteen. Spenglerin mukaan kulttuurimme kulkee ennustettavissa olevaa, laskevaa uraa. Teoksessa *Der Untergang des Abendlandes* (Einleitung, §14) hän tekee sen johtopäätöksen, että tulevien polvien ei kannata tuhlaa aikaa taiteeseen ja filosofiaan - on parasta keskittyä tekniikkaan, liikenteeseen ja politiikkaan.

Uushumanismin mukaan kulttuuri on elävää niin kauan kun yksilölliset muotoa luovat voimat eivät ehdy. Inhimillinen toiminta ei ole etukäteen rajattua, vaan joutuu jatkuvasti etsimään ja luomaan uusia mahdollisuuksia. On vapaus tehdä itsenäisiä ja vastuullisia ratkaisuja, joista kulttuurin suunta riippuu. Cassirer korostaa inhimillistä kykyä käsitellä sekä faktoja että ideoita. Luonteenomaista ihmiselle on ideoiden luominen ja asettaminen oman toiminnan suuntaajiksi. Tällä tavoin itse vaikuttamme tulevaisuuteen.

Kypsä Goethe löysi tasapainon huipun ja keskuksen ideoiden kesken. Hänelle kehittyi synteettinen näkemys sivistyksestä moniäänisenä, polyfonisena kudoksena, jonka yksittäisiä ääniä kokonaisuus rajoittaa ja samalla antaa niille merkityksen. Kyse on orgaanisesta kokonaisuudesta, jossa huippu on siellä missä keskuskin. Voiko akateeminen maailma olla polyfoninen kudos? Eikö monenlaisten yliopistojen verkosto yllä laadullisesti korkeammalle tasolle kuin ominaispiirteistä riisuttujen yksikköjen verkosto? Ehkä puhe erikoistumisesta vain peittää tätä toiseikkaa. Liian usein erikoistuminen merkitsee annetun lokeron täyttämistä; onhan auton varaosakin erilainen kuin muut osat, mutta se saa täyttää vain määrämittaisen kohdan koneistossa. Jos tähän mennään, on ainakin kysyttävä, kuka kääntää rattia ja mihin suuntaan.

Keskusteluterveisin
Sam Krause

Loistava keskustelunavaus. Kommentoin vain Spengleriä, vaikka en ole lukenut muuta kuin lyhennettyä suomennosta Länsimaiden perikato. Spengler nimittäin erottaa kulttuurin ja sivilisaation toisistaan (näin ainakin suomennoksessa muistaakseni sanotaan). Jokaisen kulttuurin kohtalona on talvi tai vanhuus, uskonnottoman sivilisaatio. Uskontoa tuskin kannattaa tulkita kovin ahtaasti.

Spenglerin käsityksen mukaan seuraava korkeakulttuuri syntyy Venäjällä. No venäläistä korkeakulttuuria onkin jo odotettu jonkin aikaa. Joka tapauksessa Spenglerin mukaan venäläinen kulttuuri perustuu uudistuneeseen kristinuskoon, joka ei korosta länsimaiseen tapaan yksilöä. Aitovenäläinen sielu yrittää kadota horisontaaliseen veljesmaailmaan muita nimettömänä palvelen. Lähes ainoana Dostojevski ymmärsi tämän tuomalla esiin näkemyksen, jonka mukaan yhden rikos on kaikkien rikos.

Tässä valossa uusi kulttuuri (mikäli sellainen syntyy) luo kaiketi sitten uuden yliopistokäsityksenkin, jolloin nykyiset kuolevat pois länsimaisen sivilisaation myötä. Ehkä spengleriläisittäin juuri sivilisaation tähän vaiheeseen liittyy yliopistojen valjastaminen taloudellisten etujen ajamiseen ja tuottavuuden korostaminen. En osaa näin nopeasti sanoa enempiä, mutta Samin kirjoitus avasi useita näköaloja pohdittavaksi.

terv. Rainer Salosensaari

Osut juuri ytimeen kirjoittaessasi filosofiasta ja näennäisfilosofiasta. On syntynyt tunne, ettei tässä ajassa saisi enää tehdä tosissaan, vaan kaiken pitäisi tyypistyä vain viihteelliseksi... suunnattu siis joukolle, jolle jo hampurilaisen syönte merkitsee liki iäisyyttä, viitta minuuttia. Filosofian jos minkä sietäisi kuitenkin mennä juuriin. Ehkä on jotenkin niin, että kun näennäis/kevytfilosofia saa LaY:ssakin yhä enemmän jalkatilaa liikkeessaan ketterästi ja suruttomasti paradigmoista toisiin ja joitakin varpaillekin tallaten, niin "varsinainen" filosofia näyttäytyy todellisena dinosauruksena hidashiikkeenä. Vaarana tässä vauhtia, dynaamisuutta (?) ja viihteellisyttä ihannoivassa ajassa on se, ettei vain filosofiakin alkaisi näennäisfilosofistua, kuten toteat. Siksi juuri Filosofiaa tarvitaan, herättelemään ja hämmästelemään.

Kun Topi (Toivo Salonen) luennoi Uskonnot -luennolla 18.10., yksistään se hänen toteamuksensa, että jo 2400 vuotta sitten ihmistä hämmensi samat kysymykset kuin nykyään, eikä niihin äärimmäistä vastausta koskaan edes löydäkään, johdatti mielestäni kuulijaan miettimään itse. Silloin ei koskaan selviä missään viidessä minuutissa. Ilmankos Topin luentoa kuunteli yllättävän vähä väki määrällisesti. Kun itse mietin tuota viihtymistä, viihteellistymistä ja viihdettä, uskon vakaasti siihen, että viihtyä voi myös viipyellen. Mutta sellainen ei koskaan, ei koskaan, tuotteistu, sen mitta kun on aina ihminen ainutkertaisena itsenään.

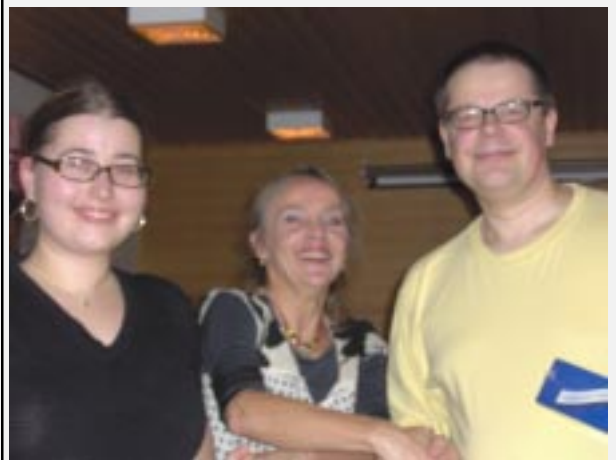
Filosofia voi Sokrateen tavoin toimia vain kättilönä tällaisen tapahtumiselle. Mieleen muistuu muuten sekin, että Sokrates piti (näin olen siis lukenut) sanaleikkistä paideia-paidia (sivistys-leikki). Löytyisikö tuollaisestakin jotain materiaalia siihen filosofia-vihteeseen?

Lena

M
U
T
T
A
...

Seppo ja Sam perimmäisten kysymysten äärellä.

Filosofisen tietovisan voittajat Suvi ja Rainer. Keskellä visan juontaja Lena.

Hei Lena,

Nostat esiin tärkeitä kysymyksiä filosofian tehtävästä ja luonteesta.

On totta, että filosofian ja näennäisfilosofian eroa hämärretään. Kenties ajatellaan, että filosofia pystyisi käyttämään hyväksi näennäisfilosofian saamaa julkisuutta, että siitä tulisi nostetta varsinaiseen (eigentlich) filosofointiin. Mutta tuossa on vaaransa - nielaiseeko näennäisfilosofia filosofian? Jos mennään julkisuuden ehdoilla, sisältö ei ratkaise. Ja nyky-yliopistokin näyttää liian usein nojautuvan muihin kuin akateemisiin periaatteisiin. (Tämän perusteella voitaisiin tehdä ero varsinaiseen ja näennäiseen yliopistoon, yliopistoon ja "yliopistoon", joskin se voisi olla vaarallista mm. Lapin yliopistolle. Mutta mikään yliopisto ei nähdäkseni ole vapaa "yliopiston" piirteistä, ei myöskään suuri ja kaunis Helsingin yliopisto.)

Sam

Virkistin ajatuksiani lukemalla Jaakko Hintikan artikkelin Filosofian tulevaisuus (teoksessa: *Tulevaisuus - Georg Henrik von Wrightin juhlaKirja* (toim.) Ilkka Niiniluoto ja Heikki Nyman OTAVA Helsinki 1986; ss. 265-275)

Hintikka määrittelee tuolloin kaksikymmentä vuotta sitten filosofian ja filosofien tehtäviksi Suomessa:

1. tieteellinen tutkimus filosofian alueella;
2. filosofian opetus;
3. filosofian yleinen kulttuuritehtävä, erityisesti sen merkitys maailmankatsomuksen muokkaajana koko suomalaisen kulttuuriperinteen piirissä;
4. filosofeilta usein odotettu apu erityistieteiden periaate- ja metodiongelmien sekä eri elämäntilanteiden eettisiin kysymyksiin.

Hintikan ajatukset filosofian tulevaisuudesta ovat edelleen huomion arvoisia vaikkapa ammattietiikkaa ajatellen. Etiikasta ja arvoista kyllä on puhuttu paljon, mutta onko puheessa sisältöä? Saadakseen aikaan relevanttia sisältöä eettiseen normistoon täytyy tuntea etikan historiaa, ei pelkän markkinointikoulutuksen saanut imagorakentaja saa aikaan todellista ohjeistusta jonkin yrityksen tai yhteisön toimintaan. Lähes kaikilla ammattialoilla on omat ohjeistuksensa, mutta niitä ei ole tarkoitettukaan sisäistettäväksi vaan puhtoiseksi kilveksi ulkopuolisille. Tähän liittyy Hintikan esille tuoma ajatus filosofian erilaisista suuntauksista ja koulukunnista, joiden välillä ei ole keskinäistä ymmärrystä. Ammattietiikan kohdalla sen voi nähdä niin, että varsinainen professio määrää muodot ja siihen on turha toisten tulla sorkkimaan. Yhteisymmärryksen puute voi olla yhtä kaukainen kuin Hintikan antamissa esimerkeissä kuvitelma-analyttisen ja fenomenologisen 'koulukunnan' yhteen sovittamattomuudesta. Ongelmana voi olla ankara ennakoosenne, joka pitää jotakin tiettyä 'filosofian alaa' ainoana oikeana tarkastelutapana ja kaikki muu on kalkkeutunutta, aikansa elänyttä jne. Hintikka painottaa: "Tällainen koulukunta-ajattelu on ollut asiallisen filosofisen keskustelun ja filosofisen tutkimisen asiallisen kehittämisen pahimpia esteitä Suomessa." (s.271)

Filosofian opetuksen eräänä tärkeimpänä tehtävänä Hintikka näkee argumentaatio-opettamisen. Tunnettu kielifilosofi tuntee kaikeksi asian läheiseksi itselleen, mutta kiistämätöntähän tuo on. Niin paljon saa lukea ja kuulla kelvottomasti argumentoitua ja loogisesti kestäväntä informaatiota, että arvon professorin kanssa on oltava samaa mieltä siitä, että argumentaation ja logiikan täytyy kuulua yleisiin opintoihin kaikille ja opetuksen tulee olla yhtenäistä. Hintikka muistuttaa vahvasti "täysimittaisen tieteellisen tutkimuksen" tarpeellisuudesta, jotta filosofit voisivat vastata haasteeseensa. Keveällä otteella hoidettu filosofian opetus/tutkimus johtaa vain "...aikaisemman tutkimuksellisen ajattelun ryöstöviljelyksi tai vesittyy muualta tuotujen ideoiden uudelleen lämmittämiseksi." (s.267)

Suomalaisen yhteiskunnan tutkiminen ja kritikoiminen on suorastaan hengen asia filosofialle. Yhteiskuntaa ei voi pelkästään mitata ja selittää kaavioilla, on nähtävä syväkulttuuriset piirteet ja ne on ymmärrettävä perusteinen. Tehtävä vaatii monipuolista kulttuurin ja historian tuntemusta. Hyvinä esimerkkeinä kriittisistä kulttuurifilosoifeista ovat Erik Ahlman ja G. H. v. Wright.

Yliopistojen tehtävänä on palvella yhteiskuntaa. Lapin yliopiston tunnuslause kuuluu Pohjoisen puolesta, pohjoista varten. Tehtävänä on siten tutkia pohjoista aluetta erityispiirteineen mahdollisimman monipuolisesti ja syvällisesti. Saman tapainen tehtävä on määritetty Pohjoisen filosofiyhdistys AGON ry:n säännöissä. Nähdäkseni tavoitteet, tehtävät ja hyödyt ovat yhtenevät Lapin läänin, Lapin yliopiston ja Pohjoisen filosofiyhdistys AGONin kesken. Siinä, missä erityistieteet ovat oivallisia välineitä yhteiskunnan palveluksessa, siinä filosofian kenttään kuuluu juuriin menevä ilmiöiden ja syiden tunnistaminen ja selittäminen. Tästä peräti fundamentalistisesta ja radikaalista missiosta voidaan sitten jalostaa kriittisiä näkemyksiä olevaan maailmaan.

Emeritus rehtorimme Esko Riepula on loihe lausunut, että yliopisto ilman filosofiaa on kuin sairaala ilman lääkäreitä. Tämä ajatus tarkoittaa, että filosofiaan on suhtauduttava vakavuudella. Eihän sairaalassakaan ole niin, että päässä olevaa vikaa hoitamaan kelpaisi taudista riippumatta psykiatri tai hammaslääkäri. Ei ole yhdentekevää hoitaako jalkaa ortopedi vai pedikyyri. Pelkkien specialistien varassa ei voida olla, vaan on oltava myös pätevä yleislääkäri ja, jotta voisi toimia specialistina on hallittava perusteet yleislääkärin tehtävistä. Opiskelijan kannalta on myös tärkeää tietää saako hän päänsärkyynsä Asperiiniä vai kalkkitabletteja.

Niilo Nikkonen

AGON JAKOI

HYVÄ FILOSOFINEN TEKO KUNNIAKIRJAT

AGONin puheenjohtaja Mika Luoma-aho ja palkittu emeritusrehtori Esko Riepula Kuva:Katja Arstio

AGON palkitsi Esko Riebulan

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON palkitsi emeritus rehtori Esko Riebulan Hyvä filosofinen teko -kunniakirjalla. Esko Riepula on Lapin yliopiston rehtorina aina korostanut filosofian ja sen opetuksen merkitystä yliopistossa. Eräs hänen tunnetuimpia julkisia sanontojaan on: "Yliopisto, jossa ei ole filosofian opetusta, on kuin sairaala ilman lääkäreitä."

AGONin puheenjohtaja Mika Luoma-aho luovutti kunniakirjan 1.11.2006. Kunniakirja oli tarkoitus luovuttaa jo 14.10 pidetyssä AGONin 5v. juhlassa, mutta kiireistä eläkeläistä ei tavoitettu aikaisemmin ja nytkin vain pikaisesti yliopiston aulassa. Riepulalla riittää aktiivisuutta yhteisten asioiden hoitoon kunnallispolitiikassa ym. riennoissa.

Vasemmalla kunniakirjan vastaanottaja Niilo Nikkonen ja luovuttajina puheenjohtaja Mika Luoma-aho sekä sihteeri Katja Arstio

Kuva: Seppo I Sotasaari

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON juhli 5 vuotista taivaltaan Lyy:n tiloissa. Juhlat järjestettiin nyttikestiperiaatteella. Tilaisuudessa käytiin reipasta ja polveilevaa filosofista keskustelua. Ohjelmaan kuului myös runonlausuntaa ja äänen luentaa. Puheita pidettiin aivan riittävästi ja sellaisen voi lukea AGONin kotisivulta toimintaosiosta. Kuvia tilaisuudesta löytyy myös netistä ja tässä lehdessä seikkailee piristeenä kummallisesti pukeutuneita filosofityyppejä

Tilaisuudessa annettiin päätösmittaja Niilo Nikkoselle Hyvä filosofinen teko -kunniakirja. Perusteluna olivat Nikkosen ansiot AGONin perustamisessa ja lehden toimittamisessa.

FILOSOFIA – LÄSNÄ OLEVA 'TOINEN'

FILOSOFISTA LÄTKÄÄ LAPIN YLIOPISTOSSA

Jääkiekkjoukkue ei ole osiensa summa. Viime talvena suomalaisessa SM-liigassa tuon tuosta eräs pääkaupunkilaisseura hankki toinen toistaan nimekkäämpiä pelaajia parantaakseen esityksiään liigakaukalossa. Menestys silti karttoi seuraa. Tarinan opetus piilee siinä, että maailma on aina jotain enemmän.

Lapin yliopistossa filosofian opettamiseen tarjotaan korkealta taholta, itse rehtorilta, ohjetta, että yliopisto suorastaan kuhisee päteviä filosofian opettajia ja että nämä resurssit riittävät filosofian opetukseen LaY:ssa. Jääkiekkoesimerkkiä lainaten sieittää kuitenkin pelätä, että tällaisessa mallissa puuttuu se perusta, jolta yliopistomme filosofian ”lätkäjoukkuetta” kootaan. Joku saattaa siinä sooloilla, toinen passata, kolmas toimia ”poliisina”, neljäs unohtua viihteelle. Filosofian opetusta näytetäänkin ajettavan yliopistossa ”heittopussilaiseksi”: filosofian opetus ei mahdu yhteen sen kanssa kuinka monta filosofiaan kykenevää opettajaa yliopistosta mahdollisesti löytyy. Pelko käy, että filosofia taklataan oppiaineena sairastuvalle.

Vilttiketjun eetos
– eetoksen vilttiketju

Niin kuin urheilussa, ja lätkässä eritoten, on vilttiketjuja, ja näyttääkin siltä, että Lapin yliopistossakin filosofian opetuksesta tehdään vilttiketjulaista. Oman joukkueen kasvatit eivät pääse peliin, kun mainostetaan joitakin ”huippuja”, jotka kuitenkin eivät pelaa lätkää vaan ringetteä.

Jos filosofian opetusta rehtorin mallin mukaisesti hoidetaan eri tiedekuntien voimavarojen turvin suorastaan vailla yhteistä päämäärää, silloin jää pohtimatta kaikista perimmäisimmätkin kysymyk-

set opettavan tiedon ontologiasta, epistemologiasta ja tekhnélogiasta (taito-oppi). Tiedekunnat ja niissä opettavat oppiaineet ovat kuin erillisiä ja eroteltavia, mutta se mikä kannattelee kaikkea opetusta ja oppimista, ei ole eroteltavissa. Se on se

Onko tämä lätkähanska?

henki, tai hienommin eetos (tässä: hyväksytyjen ja toteutuneiden arvoperusteiden yleisluonne): suhteemme asioihin ja olioihin ja mikä huomionarvoisinta, suhteemme eetokseen sinänsä. Uskon todellisuuden monenlaiseen avautumiseen ihmiskunnalle, siksihän meillä on eri yliopistot ja niiden tiedekunnat, mutta kuitenkin lopulta löytyy se jokin yhteinen, joka näitä erillisiä asioita ja olioita kannattelee. Asiat ja ilmiöt eivät viime kädessä ole kiinni oppiaineissaan ja tiedekunnissaan, vaan ne joka tapauksessa ovat. Tässä merkkiytyy filosofian paikka omalla pääaineenaan Lapin yliopistossa: se ei olisi subjektiivista absoluuttisuudessaan vaan juuri päinvastoin absoluuttista subjektiivisuudessaan, pääaineena nimeltä ’filosofia’.

’Pohjoinen monen-toimijan peliarenana

Nyt Lapin yliopistossa käytävässä keskustelussa filosofian pilkkoutumisessa monen toimijan kohteluun LaY:ssa jää pohtimatta erityisesti se, mikä arvo ja asema filosofialla on pohjoisen mielenmaiseman asettamisessa. Yliopiston verkkosivuilla (www.ulapland.fi) todetaan laadunvarmistuksen viitekehuksesta, kuinka Lapin yliopiston erityisyyden suhteessa muihin yliopistoihin luo yliopiston missio, jonka mukaan Lapin yliopiston tehtävänä on edistää pohjoisten alueiden tuntemusta ja yhteiskunnallista ja kulttuurista kehitystä sekä pohjoisessa asuvien ihmisten hyvinvointia.

Toisaalta opiskelijoille annetaan samassa yhteydessä kehotus olla yhteistyökumppani yliopistossa ja antaa palautetta. Kuitenkin palautteen antamisessa korostuu se, että se liitetään erityisesti jo annetun opetuksen laatuun ja sisältöön. Mutta tämä kirjoitukseni onkin syntynyt siitä, mitä ei anneta. Kysyn mitä on se, mitä erityisenä pohjoisuutena tuotetaan, miten se tuotetaan, miksi se tuotetaan? Kuka asettaa ehdot pohjoisuudelle? Ja kuka edes ihmettelee, että mikä pohjoisuus? Mikä on sen yhteinen perusta, jota Lapin yliopistossa voitaisiin vaalia, jos olisi halua.

Koska kirjoitan tätä tekstiäni myös urheilutoimittajana, roolista mikä määrittää minua, tämän kappaleen sanoman voisin kiteyttää siihen, että jos Lapin yliopiston filosofian opetusta lähestytään vain tulosten, määrän tms. avulla, ajatuksistamme katoaa se, miten ne syntyvät. Asioiden koettelu ei olisi enää pääasia, vaan joku muu. Aivan niin kuin jos jääkiekko-ottelua tarkastelee vain lopputulokses-

ta, silloin pelaaminen unohtuu. Ei kuitenkaan ole lainkaan yhdentekevää, miten lopputulokseen edetään. Väkivallallako, kuten jääkiekkoilussa yhä voimallisemmin tapahtuu, vai niinkö, että peli syntyy nimenomaan sen ("hyvästä") laadusta. Filosofiaakaan ei synny pistemääristä eikä lopputuloksista, vaan siitä, että se on. Sen äärimmäisenä tavoitteena on tuottaa hyvää, vaikuttaa hyvän mahdollisuuteen.

LaY:n erityistehtävässä pohjoisuuden edellytysten huomioon ottamisessa – yleisemmin tämä on ilmaistu yliopiston johtosäännössä, jonka mukaan erityisenä tehtävänä on edistää maailman pohjoisten alueiden tuntemusta, yhteiskunnallista ja kulttuurista kehitystä sekä pohjoisilla alueilla asuvien ihmisten hyvinvointia – filosofia asettuu hyvin keskeiseksi. Pohjoinen on todellinen monentoiminnan alue, jossa kilpailijoita riittää. Tästä käynee esimerkkinä tämä filosofiankin opetuksen ripottelu eri tiedekuntien opetusvoimien vastuulle, jolloin pohjoisuuden koettelu yhdessä jää häviölle tässä eräänlaisessa nollasummapelissä. Tällainen ratkaisu voi saada perustelunsa tietynlaisen toimivuuden, jonkinmoisen tasapuolisuuden tms. pohjalta, mutta onko se eettisesti kestävä ratkaisu, edistääkö se yhteistä hyvää, kestääkö se moraalisen koettelun? Entä mille perustalle rakentuisi tällaisessa ripottelumallissa se, jossa edes jotenkuten pystyttäisiin hallitsemaan muutosta, eli mikä olisi se, joka pysyisi muuttumattomana? Filosofia voisi tarjota tällaisen rakenteellisesti muuttumattoman järjestyksen, joka sitten reagoisi muutokseen ulkoisissa olosuhteissa.

Taas konkretiaa urheilusta. Urheilu antaisi rakenteellisen muuttumattoman järjestyksen, niin, että esimerkiksi jääkiekko-ottelussa tavoiteltaisiin toki voittoa, mutta niin, että toisen nujertamisen si-

jasta tämä toinen nimenomaan synnyttää voittamista kohti etenevän kamppailun. Sietää muistaa kuinka kamppailu (voitosta tai mistä tahansa) vaatii aina toisen, tietyllä tapaa ulkoisen olosuhteen. Nykyisessä kamppailussa LaY:n kaukalossa, jossa filosofia tuntuu lähtökohtaisesti asemoidun 'toiseksi', ne muut toiset rajaavat näkökulmansa ahtaaksi. Hekin, rehtori muun muassa, määrittelevät filosofian joltakin tietyltä paikalta toiseksi ja varsin yksiulotteiseksi stereotypiaksi.

"Ylämummo" eli pelissä mukana...

Toiseus on kuitenkin aina jonkun toisen määrittelemää ja paljastaa tuottajansa. Mitä kertookaan nykyinen filosofian opetuksen kiristäminen Lapin yliopistossa heistä, jotka tähän ovat ryhtymässä? Kun filosofiasta tehdään LaY:ssa läsnä olevaa 'toista', kamppailu voikin kääntyä niin, että sen tuloksena filosofia tekee entistä näkyvämmät perusteet olemassaololleen ja tavoitteelleen edetä lopulta pääaineeksi pohjoisessa yliopistossa. Sen voimaa kukaties sen yksinäisyydessä LaY:ssa ei ole havaittu, mutta nyt sen olemassaolo on viimeistään tullut manifestoiduksi siitä, miten sitä on kohdeltu.

Lätkätermin: ylämummo!

Lena Salmi

Joukkuepelaajia kanssani agönilaisten ohella mm. Eero Ojanen, Lauri Rauhala, Juha Varto ja Juhani Pietarinen sekä heidän monet tekstinsä filosofiasta.

Kuva: Seppo I Sotasaari

I år har det gått 150 år sedan Åland demilitariserades. Det ger anledning att meditera över krigshot och fred. Förenta Nationerna bildades i kölvattnet efter det andra världskrigets fasor. Atombombarna över Hiroshima och Nagasaki hade fallit och mänskligheten hade förlorat sin nukleära oskuld. Från och med det är mänsklighetens slut en möjlighet varje dag. I ljuset av detta säger vi människor att ingen framtid mera finns. Det finns dock ett kristet hopp i påståendet att "framtiden redan har börjat" i och med Jesu Kristi uppståndelse från de döda. Jesus är den förste som föregripit den nya världens skapelse.

Det finns olika förhållningssätt till det faktum att mänskan genom kärnvapen och biologisk krigsföring kan förinta sig själv med kollektivt självmord. Ett sätt är Per Lagerkvists "Ångest, ångest är min arvedel, min strupes sår, mitt hjärtas skri i världen". En annan hållning är Max Oppenheimers reaktion i New Mexicos öken den 16 juli 1945. Ett ögonvittne berättar att han knappt kunde dra andan och han blev allt mer spänd och nervös då uret tickade de sista sekunderna före sprängningen av den första atombomben. När den oerhörda ljuskvasten sköt upp följt av ett dovt rytande från explosionen, då slappnade hans drag av och de vittnade om en oändlig lättnad. Han berättar själv hur orden ur den hinduiska Vedalitteraturens främsta verk Bahagavadgita besannades i hans hjärta: "Jag döden är som spränger världarna, bidande den stund, då de inför domen stå." I den stunden tog det cyniska förnuftets upplysta falska medvetande över och eskatologin – läran om de yttersta tingen – blev till synes mänsklig. Människan är nu eskatologins agent. Solkungen Ludvig XIV:s ord besannades: "efter oss syndaflo den". Är det en tillfällighet att vi som upplysningens arvtagare så ofta glömmet bort konjunktiven "eller döden" ur den franska revolutionens paroll "frihet, broderskap och jämlikhet"? Från och med nu förgör mänskan sig själv genom självhävdelsens makt att bedraga. Vi lever bokstavligen i den yttersta tiden. Mänsklighetens tid har blivit begränsad tid.

Albert Einsteins sade 1946 något som gör att vi tvingas att tänka efter och reflektera över tidens tecken i helt nya banor: "Atomens lössläppta makt har förändrat allt utom vårt sätt att tänka. Vi behöver ett i det väsentliga nytt tänkande om mänskligheten skall överleva".

Detta nya tänkande har sin utgångspunkt i en överlevnadsstrategi som är universell i den meningen att den berör alla kulturer. Det säger sig självt att när idag mer än tjugo länder har atomvapen har utpressarna blivit de utpressade. Naturförstörelsen i Tredje Världen i form av skövling av regnskogar slår tillbaka mot Första Världen i form av klimatförändringar. Enda utvägen är ett enande av mänskligheten. Konfrontation mellan kulturer och förvriden ekonomisk fördelning av resurser och kunskap måste bytas mot Kooperation och ömsesidig respekt i dialog med varandra.

Teologen Hans Küng har myntat påståendet "utan världsfred ingen religionsfred, ingen religionsfred utan religionsdialog". Problemet är endast det att kulturernas kamp (S. Huntington) ter sig allt mer hotfull på grund av

ojämlik fördelning av naturresurser och teknisk know how, men också ett tilltagande hot om konfrontation mellan religioner, främst islams förhållningssätt mot det "upplysta" kristna västerlandet. Det kalla krigets mur och gräns har förskjutits från Berlin till Gibraltar. Dessutom upplever vi nu den tredje revolutionen då produktionen datoriserats, industrin mekaniserats och samhället elektrifierats. Denna krympning av det yttre rummet kan dock i sig ha en positiv verkan: mötet i den virtuella verkligheten kan leda till möte på det psykologiska och existentiella planet. Möten är alltid mer hoppingivande än tystnad och konfrontation.

Det är en plikt för alla som sätter sitt djupaste hopp till Hoppets Gud (Rom 15:13) att aktivt arbeta för Kooperation i stället för konfrontation. I sin första diktsamling Höstvär 1977 har Gunvor Javén beskrivit detta så

Av rädsla
för vi krig.
När vi får mod,
ska vi mötas vapenlösa.
Fred strider man inte för.
Fred ger man och får.

Javén får mig som kristen att stanna upp och allvarligt ifrågasätta den "kristna" nationens reaktion på illgärningsdådet den 11 september 2001. Attacken den 11 september var en systematisk handling med ett politiskt religiöst medvetet innehåll. Terrorattackernas dramaturgi var religiöst eskatologiskt. De var uttryck för en apokalyptisk lidelse och längtan efter världens slut. Det är inte i första hand fråga om en överjordisk längtan enligt Nya testamentets yngsta vision "en ny himmel och en ny jord där rättfärdighet bor" (2 Petr 3:13) utan apokalyptisk terror. Det är inte förunderligt att 15 av de 19 terroristerna som utförde dådet den 11 september är "islamofascistiska" saudiaraber tillhörande den döds- och våldsförhållande wahabitiska grenen av islam. Att just wahabismen har nära koppling till världens största oljeproducent Saudi Arabien och dess huvudstad Riyadh är oroväckande med tanke på följderna av ett nytt Irakkrig. Risken för en utveckling likt den på Balkan med oroligheter bland etniska minoriteter och religiösa grupper är stor. Wahabiternas hat och hot mot västvärlden och Israel inser vi att president Bush med sina allierade rört vid en krutdurk.

Målen för de tre terrorattackerna den 11 september var valda för att markera dess symboliska innehåll: historiefilosofiska, politiska och ekonomiska symbolvärden. Washington är USA:s metropolis där världspolisens militäriska kraft i Pentagon har sitt säte. Den tyske statsjuristen Carl Schmitts bok Politische Theologi (1922) har fått ny aktualitet bland konservativa politiker och s.k. hökar i Washington. Bokens huvudtes lyder: "Suverän är den som kan bestämma om undantagstillståndet" och utnyttjades naturligtvis av Adolf Hitler vid "Machtövertagelse". Nu är det USA som förklarar sig som suverän. Thomas Hobbes ord förverkligas: "Auctoritas non veritas facit legem" – "auktoriteten gör lagen inte sanningen".

New York är globaliseringens och kapitalismens megalopolis och uttrycker enligt Francis Fukuyama "historiens slut" eller mer pregnant sagt "de ideologiska alternativen slut". Arkitektur har sagts vara civilisationens moder. Världsherraväldet över ekonomin symboliseras av kapitalismens Babels torn: World Trade Centers skyskraper: "Detta är bara början. Kommunikaktionsteknikens ("enhetligt språk") underverk möjliggör globalisering av världshandeln och ger löfte om att ingenting är mer omöjligt (1 Mos 11:1-6). Självordsterroristerna uppfattade sig som guds medarbetare i likhet med Dschingis Khan som vid utplåningen av Samarkand sade: "Jag är guds hämnare".

Attacken mot enskilda individer i passagerarplanet i Pittsburgh var en symbolisk handling riktad mot den amerikanska idén om individens frihet och lika värde som har sin bakgrund i att Amerika är ett land av invandrare och en smältdegel av olika individer och kulturer (e pluribus unum): "All men are created equal" heter det i den amerikanska självständighetsdeklarationen. Att Koranen uttrycker samma sak med orden att alla är födda muslimer tycks ha gått terroristerna förbi.

Terrorattackerna 11 september var laddade med religiös energi. Frågan är om vi nu står inför "historiens slut" i filosofisk och symbolisk mening eller är det så att Minervas ugglor visar sig först när skymningen inträtt? Är det så att ideologierna är urladdade sin politiska korrelativa halt att nyliberalismen med sin globaliserade virtual reality teknokrati tagit herraväldet över Marknaden?

Filosofen Hegel ansåg att det absoluta tänkandet blir natur i den sociala gemenskapen politiken, konsten, religionen för att återkomma till sig själv som ande, d.v.s. "historiens slut". När Hegel 1807 skrev *Phänomenologie des Geistes* ("Andens fenomenologi") hörde han i Jena hovslagen av Napoleon Bonapartes vita häst utanför sitt fönster. Han uttryckte då de bevingade orden "nu har jag sett världssanden rida utanför mitt fönster". Hegel uppfattade år 1806 som "historiens slut" då nu den franska revolutionens seger över den prussiska monarkin skulle innebära början på Frihetens rike och förnuftets slutgiltiga segermarsch över hela världen. Slagorden "broderskap, jämlikhet och frihet" skulle nu förverkligas i världshistorien. Det Hegel glömde eller inte ville bli medveten om var det sista ledet i den franska revolutionens eller modernitetens slagord - "eller döden". Tilltron till förnuftet som det verkliga som monistisk verklighetsuppfattning var så stor att förstäelsen för en premodern verklighetsuppfattning hindrade kommunikation och inlevelse i andra kulturers sett uppfattning av verkligheten och det historiska skeendet. Upprepar sig historien nu?

Frågan är om vi nu ser världssanden genom TV-rutans förmedling och om det världspolitiska skeendet är på väg in i en ny era där det inte mer är fråga om konflikter mellan stater och nationer utan om konflikter mellan civilisationer? Är terrordådet den 11 september och Irakkonflikten början på en världsbrand som förenar kristna fundamentalister som Jerry Falwell och Pat Robertson med muslimska apokalyptiker som bin Laden och Louise Farakhan i en apokalyptisk terrorism i en kamp mellan exploaterande och exploaterade? Eller är det en kamp mellan en kultur där en fatalistisk syn på döden är naturlig och en kultur som censurerat döden?

Enligt Abraham Lincoln är USA "the nation under God" och på dollarn läser vi "In God we trust". Detta ger mig bekymmer över hur vi kristna egentligen förvaltar Jesu enkla lära i Bergspredikan: "Ni har hört att det blev sagt: Öga för öga och tand för tand. Men jag säger er: värj er inte mot det onda. Nej, om någon slår dig på högra kinden, så vänd också den andra mot honom" samt "saliga är de som håller fred". Fred strider man inte för. Fred ger man och får.

Den tyskjudiske filosofen Walter Benjamin (1882-1940) skrev sina historiefilosofiska teser mitt under brinnande krig och judeförföljelserna 1940 när en världskatastrof visade sig möjlig. Dessa teser kan vara av intresse i den historiska situation som är aktuell med eventuell bombning av Iran och hot om biologisk krigföring. För Benjamin och för många andra kontinentala tänkare (teologen Karl Barth och "krisens teologi") var första världskriget en katastrof och ett trauma som gjorde att 1800-talets utvecklingsoptimism och "liberala teologi" begravdes i skyttegravarna. Dessutom är hans historiefilosofiska teser en kritik av socialismens blinda tillit till det tekniska och historiska framsteget. Begravs också nu vår kortsiktiga och oskuldsfulla framtidstro i västerlandet när Bin Laden och hans anhängare med sina desperata och ondskefulla terrordåd försöker påminna oss om behovet av en mer ekonomiskt rättvis världsordning?

Faktum är att den ekologiska krisen är ett resultat av västerlandets vetenskapligt tekniska civilisation som håller på att utvecklas till en världscivilisation. Kinas expansion och marknadsekonomi är cyniskt sett ett hot då dess utveckling mot en västerländsk levnadsstandard skulle innebära att världens råvarutillgångar hotas att sina och västerlandet skulle bli tvunget att sänka sin nuvarande levnadsstandard. Dagens höga oljepris (100 \$ per fat) är ett "tecken i skyn" på hotande ekonomisk depression och stagnation. Detta tänkesätt är typiskt västerländsk cynism. Faktum är trots det att utan social och ekonomisk rättvisa kan det inte bli fred mellan den Första och den Tredje världen.

Benjamin menade redan 1914 (Illumination) att en "historieuppfattning som i förtröstan på tidens oändlighet bara skiljer mellan de människors eller epokers tempo som rör sig snabbt eller långsamt på framåtskridandets väg" inte beaktar historiens skuggsidor. I sina historiska teser hävdar Benjamin att historia blir till först när vi tolkar ett kaos av händelser. Alla generationer söker lyckan i tillvaron och väntar faktiskt på räddning ur förgängligheten. Benjamin talar om "farans kategori" vilket senare hans landsman Hans Jonas utvecklat i sin civilisationskritiska bok *Ansvarets princip - Utkast till en etik för den teknologiska civilisationen* (1979). Jonas har behandlat problemet med hur den moderna teknikens löfte förvandlats till ett hot och framkastat tanken om "fruktans heuristik". Tanken hos Jonas är den att fruktan för ett kollektivt självmord driver fram ett radikalt nytt sätt att tänka och handla ansvarsetiskt. Något som Albert Einstein efterlyste. Vad vi idag kan göra saknar motsvarighet i det förflutna. Det erfarna onda (t.ex. Auschwitz) måste utökas med det föreställda onda som kan drabba hela mänskligheten. Det är något av en imaginativ kasuistik som har till uppgift att upptäcka ännu okända hot. filosofen Martin Heidegger skriver: "Högre än verkligheten står möjligheten."

Det möjligas kategori genomsyrar hela Heideggers magnum opus *Sein und Zeit* (Varat och tiden). Jonas hävdar att i mänsklighetens nuvarande situation har den *dåliga* prognosen företrädde framom den goda prognosen. Därför kan han hävda att fruktan eller rädslan i praktiken är mer tyglande än dygd och vishet. Fruktan kan förverkliga den pliktetiska maximen "handla så att verkningarna av ditt handlande är förenligt med bevarandet av äkta mänskligt liv på jorden". Enligt Georg Henrik von Wright har pessimismen bättre skäl för sig än optimistisk okritisk framstegstro. Detta påstående bejakar Benjamin.

För Benjamin (tes IV) kan bestämda minnesbilder "blixtra till" i ögonblick av fara till exempel när en dödsdömd inför bodeln kan uppleva hela sitt liv i ett ögonblick, vilket Fjodor Dostojevskij så levande beskrivit. Då blir också det förflutna närvarande för det historiska subjektet i farans ögonblick.

Historiens ängel måste se ut på det sättet (förskräckt). Han har sitt anlete vänt mot det förgångna. Där en kedja av händelser träder fram inför våra ögon, där ser han en enda katastrof som oavlatligt hopar ruiner på ruiner och slungar dem för hans fötter. Han ville nog gärna dröja kvar, uppväcka döda och sammanfoga det som slagits i stycken. Men en storm blåser från paradiset, som gripit tag i hans vingar och är så stark att ängeln inte längre kan sänka dem. Denna storm driver honom oemotståndligt in i framtiden, som han vänder ryggen, alltmedan ruinhögen framför honom växer upp till himlen. Det som vi kallar framåtskridandet är denna storm. (Tes IX).

Därför såg Benjamin inte historiens mening i de universallhistoriska sammanhangens optimistiska och rätlinjiga framtidstro utan i historiens ruiner och brytpunkter. I detta kaos och i denna ångest kan det oförutsedda dyka upp och historiens innersida och ursprungliga sanning uppenbaras som en blick. Det är de förtvivlade och underkuvade som väntar på räddning och därmed är historien inte kontinuerlig för dem. Benjamin noterar i tes XV att kalendrarna inte mäter tiden på samma sätt som ur. Kalendrar är minnesbilder och monument över ett historiskt medvetande som manar till aktivt handlande och förändring. (Jfr Karl Marxs elfte Feuerbachtes: "Hittills har filosoferna tolkat världen, nu gäller det att förändra den"). Benjamin ser det intressanta i julirevolutionen 1848 då man inte sköt mot människor utan mot tornuren i Paris. Det var nämligen förbjudet för judarna att forska i framtiden. Deras religion består i att erinra sig det förflutna. Det betyder att de inte spekulerar (*speculare*, blicka över, spana, röra sig framåt) i framtiden utan att varje sekund av framtiden var den lilla port genom vilken Messias kunde träda in (Tes XVIII, B). De gick mot framtiden baklänges. Enligt Benjamin är det historiefilosofins uppgift att rädda erinran om Messias från en blind framstegstro på grund av att den utesluter erinran då den endast ser framåt. Vi kristna erinrar oss Messias varje gång vi firar Herrens Heliga Nattvard (Luk 22:19, 1 Kor 11:24). I vårt minne möter den lagrade informationen det som är nytt och i minnets möte med det nya sprids nytt ljus över vår erinran. Därför är Jesus lidande och död alltid lika aktuellt och ett korrektiv till en naiv syn på livet som enbart lustbetonad materialism. Erinran av Jesu död

utmanar ständigt det sekulariserade samhällets avsaknad av transcendens och likgiltighet inför det andliga.

Det oväntade och gränsöverskridande är möjligt för oss i krisens stund. Därför kan vi säga att där religion i äkta och sann mening finns där finns hopp. Där hopp finns där finns religion. Därför skriver Benjamin att den historiska strävan efter lycka är den profana ordningen medan den messianska frälsningsordningen är något kvalitativt annat. Därför är undergång och frälsning två sidor av samma sak.

Benjamin tog sitt liv 1940 i landsflykt undan nazisterna. Efter Auschwitz sammanfattade Benjamins vän Theodor W. Adorno hans historiefilosofiska tankar. När Benjamin talar om "farans kunskap" ser han ingen annan utväg än den religiösa. Den historiska materialismen kan ta upp kampen mot vem som helst om den tar teologin i sin tjänst (Tes I). Han vet inte om något annat ljus än det frälsningens ljus som lyser in i världen. Vi är utrustade med en svag messiansk energi som våra förfäder kräver av oss att använda (Tes II). - "Stå upp, var ljus, ty ditt ljus kommer, och Herrens härlighet går upp över dig. Se, mörker övertäcker jorden ..." (Jes 60:1f 1917 övers.). Allt annat kan reduceras till en efterkonstruktion och förblir ett stycke teknik. Martin Heidegger säger i slutet av sitt liv att "bara en Gud kan rädda oss och att vårt enda hopp är ett framtida advent". Den österrikiske filosofen Emerich Coreth uttrycker denna känsla för den kristna trons betydelse också i en modern värld genom att utropa: "Man står handfallen inför det faktum att många människor i vår tid. Ja, det övervägande flertalet, lever fjärran från Gud eller utan Gud. Hur är det möjligt? Hur tänker de? Hur förstår de överhuvudtaget sig själva och sin värld?"

Världens totala negativitet blir till en spegelbild av dess positiva befrielse. När vi frågar efter en kommande räddning ur denna "ofrälsta värld" vänder detta frågande tillbaka till den samtid i vilken det helt annorlunda och det faktiskt möjliga "undret" får tiden att stå stilla och vi kan se det i nuet upplevda ögonblickets outtömliga djup som grundval för ett verkligt hopp. Den judiske filosofen Ernst Bloch avslutar därför sin bok om "Utopins ande" (1923) att "det upplevda ögonblickets mörker är ingenting annat än den levande gudens mörker, hans närvaro ... bara de onda existerar genom sin gud, men de rättfärdiga - genom dem lever Gud. Helgandet av Guds namn (*kiddusch haschem*) är anförtrott åt de rättfärdiga, namnet på den Gud som rör sig och är den drivande kraften inom oss ...". För Bloch och Benjamin är utopins mål inte frälsning ur historien utan ett aktivt handlande grundat i ett hopp om det Möjligas Ännu-Icke ("transcendera utan transcendens") i historien. Den judiska messianismen är en utopi som innebär förlösning och uppfyllelse i denna värld. Revolutionärt hopp och kristen eskatologi står varandra närmare än vi föreställer oss i "farans stund" och i vår "begränsade tid". I sak uttryckte Luther det samma med de bevingade orden (som satts i hans mun) om äppelträdet han skulle plantera idag också om han visste att världen skulle gå under i morgon. Vi skall leva vårt liv här och nu så som det är. När vi dör får vi se vad som händer.

Bloch klargör hoppet om försoning i slutet av det mastodonta verket om Hoppets Princip (1959): "Den verkliga början finns inte i början utan i slutet och den börjar först då när samhälle och varat blir radikalt. Det betyder att

börja vid rötterna. Historiens rötter är den arbetande, skapande mänskan som förändrar det som är. Då när hon när bortom det misslyckade och främlingskapet, då uppstår i världen något som fanns i barndomens enhetsrike och det som mänskan varit i men inte är: Hembygd.”

Vi kristna kompletterar detta heroiska hopp med Petrus ord att vi väntar på en ny himmel och en ny jord där rättfärdighet bor (2 Petr 3:13). Gud är hoppets Gud och att detta hopp är världens framtid då ”Gud en gång skall bli allt i alla överallt” (1 Kor 15:34). Det kristna hoppet är förankrat i erinran av mänskan Jesus från Nasarets död på Golgota kors och uppståndelse från de döda. Denna eskatologiska händelse har öppnat historien för oss och den framtidshorisont vi vandrar emot. Hoppet ger oss kraft och inspiration att arbeta för rättfärdighet och mot denna världs destruktiva makter. Det kristna hoppet ger oss Schalom, en yttre fred och en inre frid. Då kan vi be med Psaltarens ord (31:2) ”Rädda mig (oss) genom din rättfärdighet”.

Litteratur:

Walter Benjamin: Historiefilosofiska teser samt Teologisk-politiskt fragment. - Carl-Henning Wijkmark (Utg.): Benjamin. Bild och dialektik. Stockholm 1991, s. 177-190.

Ernst Bloch: Geist der Utopie. Gesamtausgabe 3. Frankfurt am Main. 1964, s. 254.

Ernst Bloch: Das Prinzip Hoffnung. Gesamtausgabe 5. Frankfurt am Main. 1959, s. 1628.

Martin Heidegger: Sein und Zeit. Tübingen. 1927, s. 38.

Gunvor Javén: Höstvär. Helsingfors. 1977, s. 12.

Hans Jonas: Ansvarets princip. Göteborg. 1991, s. 64-70.

Jürgen Moltmann: Das Kommen Gottes. Gütersloh. 1995, s. 47-50, 57-60.

Carl Schmitt: Poliittinen teologia. Helsinki. 1997, s. 49.

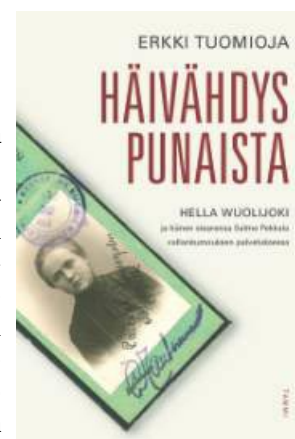
Kätkäläinen ja kaupungin valot

Kätkäläisen tuoreimmat seikkailut jatkaa yhteiskuntakritiikkiä lämpimän humoristisella linjalla. Hämäläinen kiinnittää huomiota moniin ajalle tyypillisiin ongelmiin syrjäseuduilla. Pitkät etäisyydet ja säästösyistä karsitut palvelut tulevat hyvin uskottavina esille, kun Iita-Maria tärvää lonkkansa ja hänet on saatava sairaalaan pitkän korpitaipaleen takaa. Tarinan erinomaisuus on siinä, että näitä on tapahtunut todellisuudessa ja niitä tulee tapahtumaan vastakin. Alkukommellusten jälkeen Kätkäläinen asettuu muutamiksi päviksi kaupunkiin katselemaan elämän menoa varsin filosofisin silmin. Hämäläinen marssittaa esiin ilmiöitä vuorollaan, alkaen huijareista ja karaokesta aina elämäntapanaan roskiksia dyykkaavaan tyyppiin. Simo Hämäläisen kieli on hyvin ystävällistä ja ymmärtäväistä. Ehkäpä tekstissä olisi saanut olla enemmän särmiä, mutta silloin se ei olisi niin hauska luettava. Yhteiskuntakriittisyys on todettava kuitenkin kirjan parhaaksi puoleksi ja se sopiikin hyvin lahjaksi propaganda-arvonsa vuoksi.

Erkki Tuomioja Häivähdys punaista

Hella Wuolijoki on kiistelty henkilö Suomen historiassa. Oliko hän isänmaallinen vai epäisänmaallinen? Oliko hän Neuvostoliiton vakooja ja desanttien avustaja? Hella Wuolijoen tyttärenpoika on kirjoittanut vaikuttavan eepoksen oman sukunsa historiasta. Samalla kirja erinomainen näkökulma Suomen poliittiseen historiaan. Eikä vain Suomen, vaan samalla Viron, Neuvostoliiton ja Iso-Britannian. Kirja esittelee Murrikin suvun eteläisestä Viirasta. Kertoopa senkin, miten suku on nimensä saanut. Murrikin sisarukset olivat hyvin lahjakkaita ja saivat monikielisen kasvatuksen oppien jo lapsuudessaan viron ja venäjänkielen, kotikielen ollessa saksa. Hella Wuolijoen kirjallinen lahjakkuus on ilmennyt jo teini-ikäisenä samoin kuin voimakastahtoisuus. Lukija saa hämmästellä sitä tarmokkuutta, jolla nuori Hella on raivannut tietään politiikkaan ja kulttuuripiireihin. Tuomiojan tapa kertoa sukulaisistaan on ymmärtävä, mutta kriittinen. Hän argumentoi väittämänsä täsmällisesti ja tuo esille myös kiistanalaiset tarinat taustoineen. Lukijaa ei pyritä manipuloimaan uskomaan jotakin parempaa tai huonompaa kirjan henkilöistä. Ei tarvitse ihmetellä, että Häivähdys punaista on ehdolla Tietofinlandia palkinnolle. Kirja on loistava teos jokaiselle kulttuuri-, poliittisesta- tai sotahistoriasta kiinnostuneelle. Voi kirjaa toki lukea keveämmälläkin otteella, sillä päähenkilöiden elämä on ollut niin vilkasta ja virikkeellistä, että nykyisten saippuasarjojen juonet kalpenevat punaisen häivähdyksen rinnalla.

Luonnon ja kulttuurin vuoropuhelua

Kari Väyrynen
Ympäristöfilosofian historia maaäitimyytistä Marxiin
Ilmestynyt 23^o45-sarjassa 2006, 426 sivua
ISBN 952-5503-20-8

Ympäristöfilosofia tutkii ihmisen ja luonnon välistä suhdetta käytännöllisenä ja teoreettisena ongelmana. Luontokeskeinen ja ihmiskeskeinen näkökulma näyttävät edelleen vastakkaisina. Onneksi Kari Väyrynen yrittää kirjassaan lähentää näitä näkökulmia. Väyrynen tarjoaakin länsimaisen ajattelun historian osin toisella tavalla tulkittuna ja ehdottaa, että etsisimme omasta perinteestämme keinoja tehdä uudenlaista ympäristöfilosofiaa. Vuosisatoja jatkuneet jäykät ja kapeat tulkinnat filosofian klassikoista ovat tehneet niistä jopa nykyisen ympäristökeskustelun vihollisia, joten lienee aika lähestyä perinteitä uudesta suunnasta.

Väyrynen haluaa korostaa erityisesti niitä arvoja ja päämääriä, jotka kytkeytyvät materiaaliseen toimintaamme. Rahamaailman arvot ovat olleet tavallisen kansalaisen mielestä pielessä jo pitkään ja niinpä ajatus taloustieteen arvojen uudesta arvioinnista kuulostaa hyvältä. Voisimme hakea apua esimerkiksi Aristoteleelta (384–322 eaa.), jonka muut yhteiskunnalliset ajatukset eivät ehkä nykymaailmaan sovikaan (vaikka näyttävät silti olevan meillä käytössä, kuten maailmanlaajuinen työväestön siirtoprojekti, jota ennen orjuudeksi kutsuttiin). Voisimme muistuttaa mieliimme sanojen ekologia ja ekonomia sukulaisuuden. Molemmat kun johdetaan kreikan *oikos*-sanasta, joka tarkoittaa sekä kotitaloutta että eläinten elinympäristöä. Ekonomiaa tulisi siis harjoittaa sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla.

Nykyisten näkemysten perusteet löytyvät kulttuurista, historiasta ja niiden tulkinnasta. Vanhat tavat ja tottumukset ovat niin vahvoja, että Le Goffin sanoin ”mentaaliteetti voittaa opin”, jolloin oikea tieto ei johdakaan oikeaan toimintaan. Toimimme väärin ja kaiken lisäksi vielä tiedämme sen.

Luontokäsitysten tulkintoja

Kirjassa käsitellään monipuolisesti ajattelun historiaa lähtien metsästäjä-keräilijöiden mytologisista luontokäsityksistä uuden ajan filosofiseen keskusteluun asti. Koetan seuraavassa poimia muutamia sellaisia ehdotuksia, joita Väyrysen mielestä voisi ottaa mukaan nykyiseen ympäristöä koskevaan keskusteluun.

Yksi kestävimmistä mytologian luontokäsityksistä lie-nee maaäitimyytti. Ajatus maapallosta orgaanisena kokonaisuutena, jonka osaset vaikuttavat toinen toisiinsa, on noussut uudelleen ajankohtaiseksi ilmastonmuutoksen mukana. Ilmastomme kun on monimutkainen kokonaisuus, jossa asiat tosiaan vaikuttavat toisiinsa pitkien matkojen ja aikojen päästä. Maaäitimyytin merkitys piilee sii-

nä, että sen avulla voisimme oppia kunnioittamaan ja ymmärtämään tätä hyödyntämisen kohdetta eli luontoa. Väyrynen korostaa kuitenkin sitä, että nykyisten ympäristöongelmien ratkaisua ei löydy pelkästään mytologiasta. Nimenomaan ongelmien tuottajia, siis ihmistä ja tekniikkaa ja tiedettä, tarvitaan korjaamaan tapahtuneita virheitä.

Itämaisen ajattelun perinne, erityisesti taolaisuus ja buddhalaisuus, on ollut vaikuttamassa länsimaiseen ympäristöfilosofiaan. Itämaisen filosofian alkukoti on sekin mytologiassa. Käsitys taivaan ja maan voimien jatkuvasta konfliktista, joista syntyy elämä ja luonnon muutokset, ei ole länsimaisessa ajattelussa mitenkään vieras. Itäinen filosofia on ihmiskeskeistä, mutta kohtuullisuutta suhteessa luontoon korostetaan. Varsinkin taolaisuus painottaa kunnioitusta luonnon omaa rytmiä kohtaan sekä kaikkien olioiden oikeutta itsetoteutukseen. Se muistuttaa meidän omasta pohjoisesta perinteestämme, jossa tahtia on vuoroin hidastettu ja kiihdytetty vuodenvaihtamisen mukaan. Länsimaiseen ympäristöfilosofiaan on myös lainattu buddhalaisuudesta ajatus myötätunnosta kaikkia luotuja olioita kohtaan. Väyrynen ei kuitenkaan näe itämaisissä filosofioissa ratkaisua globaaleihin ympäristöongelmiin johtuen niiden yksilön elämää korostavasta luonteesta.

Antiikin filosofiaa on käsitelty ympäristöfilosofiassa varsin valikoivasti. Kapea tulkinta onkin tehnyt antiikista sopivan syntipukin nykyisiin ongelmiimme. Unholaan ovat jääneet *dike* ja *hybris*, luonnon tasapainoinen kiertokulku sekä kosminen oikeudenmukaisuus ja ihmisen ylimielisyys, josta aina rankaistiin. Antiikissa on monennäköisiä käsityksiä luonnosta. Sieltä voisi nostaa ihmiskeskeisyyden sijaan sellaisia ajatuksia, kuin luonnonjärjestyksen harmonian kunnioittamisen ja kohtuullisuuden vaatimuksen. Platon (427–347 eaa.) ei sittenkään kieltänyt luontoa, vaan se oli mukana eettisessä harkinnassa ja kuului hyvän elämän kokonaisuuteen. Eikä Aristoteles pitänyt jatkuvaa talouskasvua elämän laatua parantavana tekijänä, vaan pikemminkin pelkäsi liiallisen vaurastumisen häiritsevän hyvän elämän tasapainoa. Muutenkin antiikin ajattelijoissa oli paljon luksuksen kriitikoita, jollaisia kaivattaisiin myös nykyiseen keskusteluun. Ehkä antiikin perinne voisi opettaa meille kohtuullisuutta sekä luonnon hyötykäytössä että muussakin elämässä.

Platonin ajatusten yksisuuntainen kehittäminen ja uudelleentulkinta uusplatonismin muodossa vaikuttivat osaltaan kristinuskon käsityksiin ihmisen paikasta luonnonjärjestyksessä. Alettiin korostaa hengen ja ruumiin vastakkaisuutta ja eroa. Materiassa ja siten myös ruumiissa nähtiin kaiken pahan alku. Henki, järki ja sielu olivat lähempänä jumaluutta, joten niiden nostaminen kaiken yläpuolelle nähtiin oikeana. Ihmiselle oli annettu järki ja myös luomakunnan herruus. Käsitys kristinuskon jumalan olemassaolosta ja valmiista jumalallisesta maailmanjärjestyksestä säilyi länsimaisen tieteen taustaoletuksena jopa 1800-luvulle saakka. Kristinuskon sisältä löytyy toki

toisenlaisiakin näkökulmia, kuten ajatus kaikkien luotujen olentojen tasa-arvosta, mikä myös vaikuttaa nykyisen ympäristökeskustelun taustalla. Luonnon monimuotoisuuden käsitteen alkutaival voi löytyä siitä, miten kristinuskon jumala ei olekaan luonut kaikkea vain meitä ihmisiä varten. Voi olla, että Nicolaus Cusanuksen (1401 - 1464) mukaan emme täysin näe emmekä ymmärrä luonnon todellista monimuotoisuutta.

Krooniset nälänhädät 1500 - 1800-luvuilla vaikuttivat siihen, että luonto haluttiin tehokkaampaan käyttöön. Maatalous ja kauppa kehittyivät ja luonto alettiin yhä enemmän nähdä vain raaka-ainelähteenä. Myös kolonialismi antoi mahdollisuuden toimia vastuuttomasti ympäristöä kohtaan, sillä enää ei oltu riippuvaisia oman alueen raaka-aineista ja niin omat metsät voitiin hyötykäyttää loppuun asti. Galileinen tieteenperinne näki luonnon mittattavana ja mekaanisena kohteena, jota kyvyiltään jumalankaltainen ihminen oli sopiva hallitsemaan. Tämänkin ajattelutavan rinnalla kulki toisenlaisia pehmeämpiä näkemyksiä ihmisen ja luonnon suhteesta. Esimerkiksi keskustelu eläinten oikeuksista jatkui edelleen katkeamattomana.

Moderni ympäristötietoisuus alkaa syntyä valistuksen ja romantiikan aikakausilla. Teollistuminen tarvitsi lisäenergiaa ja siirryttiin kivihiilen käyttöön, sillä uusiutuvat luonnonvarat, siis metsät, alkoivat ehtyä. Varsinkin Lissabonin maanjäristys synnytti pohdintoja ihmisen luontosuhteesta ja riippuvuudesta luonnosta. Uutena ajatukseksi nousi villin luonnon arvostaminen. Luonnon ei tarvinnut olla soman näköistä ollakseen arvokasta. Sitä paitsi Immanuel Kant (1724 - 1804) paljasti meille, että kauneus on katsojan silmässä. Väyrynen tuo myös esiin yksinkertaistavan käsityksen valistuksen ajasta ja muistuttaa meitä sellaisista syvällisistä luonnonfilosofoista, kuin Baruch Spinoza (1632 - 1677) ja Gottfried Wilhelm Leibniz (1646 - 1716). He loivat pohjaa romantiikan syvemmälle luontokuvalle, missä ihminen nähdään osana luontoa ja missä järjen valtakausi pyritään katkaisemaan. Ajattelun keskeisiksi aiheiksi nousevat tunteet, tiedostamaton, historiallinen ja symbolinen. Taide ja luonto löytävät jälleen toisensa. Kirjoittajan sanoin, *...taiteellinen luomisprosessi ymmärretään ikään kuin luonnon luovan toiminnan jatkeena taiteilijan tiedostamattoman sielunelämän kautta.*

Lopuksi Väyrynen käsittelee luontoa ja taloutta uudella ajalla. Hän näkee kolme asiaa, joiden ratkaisut ovat vaikuttaneet luonnon ja ihmisen vuorovaikutussuhteeseen. Omistusoikeus tulisi määritellä suhteessa ympäristöön ja nykyinen rajaton yksityisomistus, mikä on aiheuttanut monia ympäristöongelmia, pitäisi ottaa uudelleen tarkasteltavaksi. Ongelma on myös taloudellisen arvon määrittäminen työn kautta. Tämähän ei toimi edes hyvinvointi-Suomessa, missä puoli miljoonaa työtöntä ei mitenkään voi rakentaa identiteettiään työpaikan tai ammatin avulla. Rajattoman talouskasvun käsite ei taas sovi yhteen luonnon kestävän käytön kanssa. Nämä ovat ongelmia, jotka pitäisi ratkaista uudelleen.

John Stuart Mill (1806 - 1873) esitti mielenkiintoisen ja meille ajankohtaisen näkemyksen ”pysähtyneen kasvun talousteoriasta”. Hän puhuu kriisistä, joka syntyy materi-

aalisen kasvun loppumisen vuoksi. Tätä kriisiä voitaisiin helpottaa uudistamalla keskeisiä elämänarvoja. Mill ehdottaa keinoina mm. väestönkasvun rajoittamista, sosiaalisten erojen tasoittamista ja luontosuhteen muuttamista. Tätä näkemystä voisi soveltaa nykyiseen ”kestävän kehityksen” - käsitteeseen, joka siis perustuu jatkuvaan talouskasvuun.

Ei ole kulttuuria ilman luontoa

Kari Väyrysen kirja on jyrkävä johdatus ympäristöfilosofian historiaan. Teoksen selkeä rakenne ja kirjailijan hyvä kysymyksenasettelu kuitenkin johdattavat lukijan mielenkiintoiseen ja uutta tulkintaa avaavaan ympäristökeskusteluun. Kirja on nimenomaan filosofiaa, se on muuttuvaa ja luovaa keskustelua vanhojen ja uusien luontokäsitysten välillä.

Länsimaisen ajattelun historia on nähty vain huonona esimerkkinä luonnon riiston oikeutuksesta. Kirjan mukaan historiaa on jälleen kerran tulkittu kunkin vallanpitäjän aikakaudelle sopivaksi. Väyrynen antaa hyviä esimerkkejä perinteemme vaihtoehtoisista luonnon lähestymistavoista.

Eriyksen tärkeää on luonnon ja kulttuurin yhteiselo. On ymmärrettävä, että kulttuurimme on syntynyt luonnosta. Kulttuuria ei ole ilman luontoa, valitettavasti tämä koskee myös luonnon riistoa koskevia tapoja. Lisäksi emme voi katsoa luontoa ilman kulttuuria. Nämä värilliset tai joskus mustavalkoiset kulttuurilasit ovat aina silmillämme. Ratkaisu löytynee ihmisen erityisyydestä muiden elävien olentojen joukossa. Meillä on mahdollisuus vastuullisuuteen ja eettisyyteen muita kohtaan. Omasta kulttuuriperimästä voi löytää myös hyviä ratkaisuja.

Katja lukee Anton Tsehovin novellia Kauhun yö.

1) Suvi Lamminpää, toimit aktiivisesti kaikenlaisessa yliopisto-opiskeluihin liittyvässä järjestötoiminnassa Rovaniemellä, mm. filosofian ja oikeustieteiden parissa. Mikä on tärkein motivaattorisi tässä toiminnassa?

Tärkein liikkeellepaneva voimani lähes joka asiassa lienee uteliaisuus ja halu kehittää kaikenlaisia uusia juttuja. Lisäksi juttujen pitää olla toimivia, käytännöllisiä ja kustannustehokkaita. Minua kiehtoo järjestötoiminnassa nimenomaan toiminta ja mahdollisuus ideoiden konkreettiseen toteuttamiseen yhdessä toisten samasta aihepiiristä kiinnostuneiden kanssa. Filosofian piirissä toimin tällä hetkellä Pohjoisen filosofiyhdistys AGON:n hallituksen jäsenenä sekä Lapin yliopiston filosofian opiskelijoiden puheenjohtajana.

2) Olet äskettäin ollut perustamassa Lapin yliopistoon Filos.:ta, filosofian opiskelijoiden ainejärjestöä. Mitä tuo piste järjestön nimessä viestii?

Lapin yliopiston filosofian opiskelijat eli Filos. on viime syksynä perustettu yhdistys, jonka tehtävänä on toimia Lapin yliopistossa filosofiaa opiskelevien yhdistyksenä ja edunvalvojana. On yllättävää, miten filosofia eräänlaisena tapana suhtautua elämään koskeviin perimmäisiin kysymyksiin yhdistää eri pääaineita eri tiedekunnissa opiskelevia. Aikaisemminhan yhteydenpito on hoidettu Pohjoisen filosofiyhdistys AGON:n kautta. AGON:sta Filos. eroaa kuitenkin siinä, että kyseessä on nimenomaan filosofian opiskelijoiden ainejärjestö, jonka tehtävät ja toiminta liittyvät nimenomaan filosofian opiskeluun ja filosofiaan tieteenalana, Pohjoisen filosofiyhdistyksen keskittyessä enemmän pohjoiseen filosofian harrastukseen yleensä. Yhteistyö on kuitenkin tiivistä ja Filos. on tarkoitus liittää AGON:n yhteisöjäseneksi, kun yhdistyksen rekisteröintiin liittyvät kuviot on saatu hoidettua. Piste yhdistyksen nimessä liittyy yhdistyksen alaan eli filosofiaan. Filos. – filosofian, filosofinen, filosofisen jne. muutoin yhdistyksen nimi viittaa kreikankielen ystävää tarkoittavaan sanaan.

3) Entä mitkä ovat yhdistyksen tulevaisuudennäkymät – yhdistys on ollut syksyllä aika hiljainen?

Syksyn aikana yhdistyksen hallitusta ovat työllistäneet yhdistyksen rekisteröintiin liittyvät viralliset kuviot, yhteysien luominen ylioppilaskuntaan sekä muihin filosofisiin ainejärjestöihin. – Filos. on ollut mukana mm. filosofian opiskelijoiden valtakunnallisen verkkofoorumien pystyttämisessä, forum löytyy osoitteesta www.filosofianopiskelijat.org. Lisäksi syventävien opintojen tilanne kärjistyi syksyllä, mikä on teettänyt paljon töitä. Hallitus (Niko Niemisalo, Jarno Ristaniemi, Antti Brunni, Henri Wallen, Jukka Harila ja minä) kokoontuu näillä hetkillä laatimaan kevään tapahtumakalenteria, jonka suunnitteluun kaikki filosofian opiskelijat ovat tervetulleita osallistumaan.

Pentti Linkola

Voisiko elämä voittaa

Pentti Linkolan artikkelikokoelma on ajatuksia herättävä paketti. Linkola on ollut jo vuosikymmenet äänekäs radikaali ympäristötietoisessa joukossa. Linkola antaa huutia metsänhoidolle ja esittää vakuuttavia vertailuja keveän hakkuun ja niin sanotun tehometsätalouden välillä. Lukija alkaa ymmärtää tapoja laskea metsän tuottoa ja puuston kuutiomääriä erilaisissa metsäympäristöissä. Linkola ei käytä mutkikasta kieltä, vaan sanoo suoraan. Hän ei sievistele asioita vähääkään, vaan roisto on roisto ja typerys on typeryyttä. Usein Linkolaa arvostellaankin enemmän hänen terävän kielensä kuin varsinaisen sisällön kautta. Linkolaa piiskaa parrikaadeille hänen aito ja syvä huolensa maapallon säilymisestä elinkelpoisena. Siinä onkin yksi suurimpia ongelmia monille lukijoille ja kuulijoille, kun pitäisi hyväksyä ajatus ihmisen tuholaisuudesta. Ihminen on siinä harmillinen eliölaji, että se pystyy hävittämään paitsi omat elinehtonsa myös muiden eliölajien elämän. Linkola yrittää rakentaa kompromissia, jossa ihminenkin olisi vielä maapallon asukkaana. Lääkkeet ovat kovat sillä Linkola ei halua hoitaa oireita, vaan mennä itse tautia parantamaan. Mitä sitten ovat Linkolan lääkkeet? Elintason laskeminen jonnekin 1800-luvun alkupuolen tasolle. Kevyttä maataloutta ja kalastusta. Linkolalle ei ole olemassa sellaista kuin roskakala. Tätä kun ajattelee oikein perin juurin, niin huomaa lääkkeen tehokkuuden. Yksi tärkeä huomio Linkolalta on hyvinvointilisän karsiminen ihmisten koosta. Pienempiä ihmisiä ja vähemmän mukavuuksia. Ruokavalion muutos perinteiselle mallille pudottaisi 20 % turhaa pituutta ja painoa pois. Kaikki tämä vaikuttaisi suoraan energian kokonaistarpeeseen. Lääketieteen kehitystä Linkola manaa turmiolliseksi.

4) Filosofian asema oppiaineena LaY:ssa on vähintäänkin epäselvä. Terveisesi yliopiston rehtorille Mauri Ylä-Kotolalle.

Filosofian opetus ja opiskelu on Lapin yliopistossa tärkeä eri tieteenaloja yhdistävä voima. Tästä syystä tulisi turvata, ei pelkästään mahdollisuus filosofiaan hyvänä harrastuksena, vaan myös akateemisenä tieteenalana. Erityisesti syventävien eli ns. laudaturopintojen asema pitäisi vakauttaa - ja pohjustaa mahdollisuutta jatko-opiskelulle, johon taitaa jo nyt olla olemassa ainakin teoreettiset mahdollisuudet.

5) Filosofiset mielenkiinnonkohteesi?

Filosofiassa minua kiinnostaa erityisesti tietoteoria ja intentionaalista tiedon tuottamista koskevat kysymykset. Täysin objektiivista ja intressejä ilmentämätöntä tietoa tuskin koskaan on ollut olemassa, mutta viime aikoina tiedon, ja miksi ei myös tunteiden ja mielikuvien, tarkoituksellisen tuottaminen on korostunut. Esimerkiksi yrityksissä pyritään luomaan yhteisesti jaettuun arvojen ja toimintaa koskevia tarinoita, joiden avulla työntekijät ja asiakkaat sitoutetaan yritykseen ja pyritään saamaan toimimaan johdon asettamien tavoitteiden mukaisesti. Toisaalta myös yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen mahdollisuuden tuottaa ja levittää erilaisia vaihtoehtoisia näkökantoja ovat kehittyneet huomattavasti. Kehityksellä saattaa olla mielenkiintoisia seurauksia tietoisuutta ja todellisuutta koskeville käsityksille. Toisen jatkuvan kiinnostuksen kohteeni voi pelkistää kysymykseen: "Kuka Sinä olet?". – Jos itsetietoisuus ei ole maailmassa yksin vaan yhdessä Toisten kanssa, niin keitä ovat nämä Toiset ja mitä vuorovaikutuksella oikein tarkoitetaan?

6) Harrastat punttejakin. Pitääkö rautaa rakastaa vai vihata?

Joo, pitää paikkansa. Raudan kolistelu toimii hyvänä vastapainona ajatteluun keskittyneelle "päivätyölle". Salilla pitäisi vain ehtiä käydä enemmän – eli kyllä rautaa pitää rakastaa. Viime kädessä ihmisen olemista tuskin pystyy pelkistämään pelkkään ajatteluun ja henkiseen toimintaan. Jos ruumiinsa unohtaa, niin se kyllä muistuttaa olostaan. Parhaimmillaan fyysinen rasitus myös rentouttaa ja auttaa ratkaisemaan ajattelullisia ongelmia. Mieluiten treenaillen vapailla painoilla perusliikkeitä ja yleensä yöaikaan.

7) Jos filosofiaa pitää peilinä, mitä se kertoo juuri tällä katsomisen hetkellä sinulle?

Filosofinen peilikuva näyttää tällä hetkellä hyvin selkeän, mutta jäsentymättömän kokonaisuuden. Olen viime aikoina joutunut ihan tosissani katsomaan peiliin ja pohtimaan elämäni suuntaa. Ihan kaikkeen eivät minunkaan voimani riitä ja nyt on vaan tehtävä valintoja. Mietittävä, mikä on oikeasti tärkeää ja tehtävä sen pohjalta uudet suunnitelmat. Nurkkiin kertyy niin helposti kaikkea roskaa... mutta suursiivous auttaa ja paluu peruskysymyksiin tuo uutta näkökulmaa tilanteisiin. Talvi-ihmisenä suosittelen kaikille mattojen viemistä ulos pakkaseen tuulettumaan - sekä toivotan kirpeän raikasta talvea ja hyviä hiihtokelejä!

si. Monille on vaikea hyväksyä ajatusta sairaanhoidon karsimisesta, mutta Linkolan ajatus on täysin looginen hänen näkemyksessään kaikkien eliölajien yhdenvertaisuudesta. Tosin on kritikoitava sitä, että hän kiittää itse saamaansa hoitoa ja pitää sitä tarpeellisena. Toinen vahvasti kritikoitu Linkolan ajatus on sodan hyväksyminen ihmisten määrän vähentäjänä. Ratkaisuna ylikansoitukseen sota on aivan liian tehoton. Jotta saataisiin riittävästi ruumiita aikaiseksi, pitäisi käyttää ABC-aseita ja ne taas ovat pahimpia ympäristön tuhoajia. Ehkä ihminen syökönsä tuhoon, toisaalta rikkaissa valtioissa syömällä itsensä lisääntymiskyvyttömäksi ja toisaalta köyhissä maissa kuolemalla nälkään ja sairauksiin. Ympäristöuutisissa on myös ollut lohdullisia tietoja kalakantojen romahtamisesta, josta tietysti seuraa laajempi nälänhätä. Napajäätiköitten sulaminen nostaa merien pintaa ja pakottaa kymmeniä miljoonia pakosalle. Ehkäpä tästä kaikesta seuraa räväkkä pandemia, joka tappaa meistä suurimman osan ja hävittää tämän kulttuurikerroksen. Maailmanloppua odotellessa on hyvä tutustua Linkolan ajatuksiin. Radikaaleista ajatuksistaan huolimatta, tai ehkä juuri siksi, hänen kirjansa tulee kuulua jokaisen ekologiasta ja ympäristöfilosofiasta kiinnostuneen lukemistoon.

REPORTAASI

Filosofi Esa Saarinen puhui Rovaniemellä Rantavitikan koululla innostavasta vanhemmuudesta maanantaina 20. marraskuuta alkaen klo 18.00.

Puhe ei ollut erityisen filosofinen. Tapahtuma kuului valtakunnalliseen Kasvatusvirtaa-luentosarjaan. Kuusamossa olisi voinut kuulla Tommy Tabermania ja Oulussa Raisa Cacciatorea. Muilla paikkakunnilla luennoivat Tommy Hellsten, Olavi Sydänmaanlakka, Keijo Tahkokallio, Jari Sinkkonen ja Liisa Keltikangas-Järvinen. Kaikkein opetusministeriö rahaa haaskaakin samaan aikaan kuin koululaisille ei ole aina edes jakaa koulukirjoja.

Saarinen aloitti toteamalla, että arki laimentaa meitä ihmisinä. Arki laimentaa vanhempia myös kasvattajina. Innostavan vanhemmuuden tulisi kyetä ylittämään arki. Saarinen muistutti, että filosofian kannalta on olemassa myös muunlaisia maailmoja, ns. ehkä-maailma eli mahdollisuuksien rekisteri. Vanhempien tehtävä on innostaa lapsia siten, että jokainen ainutlaatuinen yksilö löytäisi ja voisi kehittää sitä, mikä hänelle on tunnusomaista. Ympäristö, koulu, yhteiskunta ja jopa vanhemmat pikemminkin lannistavat kuin innostavat lapsia löytämään omat vahvuutensa.

Ei ole pakko laittaa itseään likoon, mutta jotkut tekevät sen, kuten Saarinen on itse mielestään tehnyt. Muita esimerkkejä henkilöistä, jotka ovat laittaneet itsensä likoon, ovat mm. Esko Aho, yrittäjät yleisenä luokkana, Kirsti Paakkanen, Jorma Ollila, Jorma Ollilan sotaveteraani-isä, Placido Domingo, Zubin Mehta, Ensio Miettinen. Odotin vain, että luetteloon lisätään vielä optioilla rikastuneet Mikael Lilius ja kumppanit.

Jos haluaa löytää oman juttunsa ja olla henkilö, joka laittaa itsensä likoon, se voi tapahtua kolmiportaisen skeeman avulla. Ensinnäkin pitää ottaa tosissaan se mitä tekee. Toiseksi tarvitaan rinnalla tekemistä eli sosiaalisen verkosto tai vähintään eräänlainen mentori. Kolmas seikka onkin mielenkiintoinen, jos nämä kaksi ensimmäistä ovat kunnossa voi tapahtua ns. maaginen noste ja tapahtuu se mikä ei ole todennäköistä, kuten suomalaiset sotilaat pysäyttävät puna-armeijan, Jorma Ollila tekee kannykkäbisneksellä mahdottomasta mahdollisen, Placido Domingo yltyä ylivertaiseen suoritukseen (kun Zubin Mehta on hänen rinnallaan) tai Kirsti Paakkanen näyttää luovan kykynsä jne. Nämä mainitut pojat ja tytöt eivät enää ole arjen vankeja, vaan ovat löytäneet oman henkilökohtaisen juttunsa ja siinä sivussa usein ansainneet sievoisen summan rahaa, minkä Saarinen taisi jättää kertomatta.

Esa itse uskoi aikoinaan, että olisi mahdollista luoda filosofi-tyyppi, jonka juttu olisi käydä puhumassa eri paikoissa erilaisille ja kaikenikäisille ihmisille, vaikka sellaista tyyppiä ei siihen aikaan ollut sen paremmin Suomessa kuin muuallakaan maailmassa (mitä en oikein usko). Esa uskoi tähän filosofi-tyyppi juttuun, pukeutui muista poikkeavaan pikkutakkiin ja kravattiin, omat vanhemmat seisovivat hänen rinnallaan, Esa soitteli joka päivä vanhemmilleen, ja sitten tapahtui yks kaks maaginen noste. Hups, oli syntynyt uusi tyyppi, filosofi-tyyppi, jolta pyydettiin

lausuntoja asiasta kuin asiasta ja joka kävi puhumassa siellä ja täällä. Mahdottomasta oli tehty mahdollinen, vihollisarmeija oli lyöty, filosofia oli edennyt huipulta huipulle ja erektio oli vankkumaton tosiasia Albertinkadulla.

Esa Saarisen yksinkertaisuudet ovat sinänsä oikeaan osuvia. Emme todellakaan voi tietää, mitä mahdollisuuksia tulevaisuudessa piilee ja teemme varmaankin oikein jos rohkaisemme lapsia näkemään muuta kuin tämän käsillä olevan maailman eli johdamme heitä ehkä-maailmaan. Jos haluaa onnistua jossain, homma on otettava vakavasti, se on aika selvää. Menestyäkseen ihminen tarvitsee sosiaalisen verkoston, munkkien ja muiden erakkojen aika on ohi. Voivathan tosin erakot verkostoitua keskenään ja olla toistensa rinnalla ja tukena. On hyvä, jos kaveria ei jätetä, mutta sen ei varmaan tarvitsisi merkitä sitä, että tosi hyvillä kavereille räätälöidään miljoonien optiot, ihan vain sen takia, koska kaikkien muiden ihmisten on pakko maksaa sähkölaskunsa tässä kylmässä ja pimeässä maailmassa.

Eniten askarruttaa ns. maaginen noste. Se ehkä palautuu sosiologiaan jotenkin niin, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Tai sitten maaginen noste voi olla jollain tavalla uskonnollista. Uudessa testamentissa muistaakseni Jeesus itse totesi jotain sellaista, että siellä missä kaksi tai kolme on koolla hänen nimessään, siellä hänkin on mukana. Eikä se ylimääräinen olento tai henki ole mukana turhan takia, vaan vahvistamassa ja rohkaisemassa jotta niistä kahdesta tai kolmesta joskus tulisi jotain. Etteivät vain jäisi tavallisiksi taviksiksi, sillä taviksilla ei ole enää kovin paljon käyttöä tässä meidän nyrjähtäneessä maailmassa. Mutta jos unohdetaan tämä nyrjähtänyt maailma ja ajatellaan ehkä-maailmaa, voihan sitä olla tavis, jos tavallisuus on ihmisen ainutlaatuisuuden ilmentymä ja taviksen oma valinta. Ehkä vanhempien pitäisi sitten rohkaista tavallisuutta, jos se on lapsen oma juttu. Tavallisuus tuskin hävittää kenestäkään ihmisestä hänen ainutlaatuisuuttaan, arvosta puhumattakaan. Omasta lapsestani en ainakaan haluaisi mitään paakkasia, saarisia tai jorma olliloita. En tosin edes ymmärrä mitä arvokasta nuo kyseiset tyypit ovat ylipäätään tehneet.

Lähdin väliajalla pois, alkoi väsyttää. Join kahvit vastata kotona. Tilaisuudesta jäi ihan hyvät fiilikset, en viettänyt unetonta yötä. Esa Saarinen onkin Rovaniemen vävy-poika. Lisäksi Esa taitaa olla vähän ukkoutunut, Pipsa on vain Pipsa, ei enää kuningatar. Kaikissa meissä asuu pieni tavis, hovista saa aikanaan kyllikseen. Oli mukava nähdä ihan oikea filosofi-tyyppi. Esa Saarinen oli fiksu, hän kätelteli meidät kaikki, jotka tulimme häntä kuuntelemaan, paitsi tietenkin ne, jotka tulivat myöhässä. Itse yritän aina olla ajoissa paikalla tai sitten en mene lainkaan. Vielä kotona onnittelin itseäni siitä, että jätin kravatin pois kaulasta, sillä niin pienen koulun juhlasaliin ei olisi samalla kertaa mahtunut kahta pelleä.

Rainer Salosensaari